

Рис. 4.28. Структура доходної частини бюджетів ОТГ Харківської області, %

Загальний висновок можна зробити таким чином: ОТГ укріплюють свій бюджетний потенціал достатньо впевнено, державна їх підтримка має суттєве значення, а щодо темпу розвитку, то ситуація обнадійлива – за півріччя доходи місцевого бюджету зросли в 2,2 рази у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року.

За загальним обсягом власних доходів за 1 півріччя 2018 року 12 ОТГ Харківщини можна об'єднати у 3 групи:

Перша (43 – 31 млн. грн.) – 5 громад (Нововодолазька – Роганська)

Друга (25 – 16 млн. грн.) – 4 громади (Малоданилівська – Малинівська)

Третя – (14,3 – 8,3 млн. грн.) – 3 громади (Зачепилівська – Оскільська)

Обсяг власних доходів МБ у розрахунку на 1 мешканця громади:

середнє значення – 1919,4 грн.

максимальне – 6400,0 грн. (Наталинська ОТГ)

мінімальне – 125,2 грн. (Оскільська ОТГ)

Відмітимо, що окрім Наталинської ОТГ, всі інші мають показники, що близькі між собою (2200 – 1400). Всі громади виконали планові показники щодо надходження власних доходів за джерелом ПДФО (рис. 4.29).

Піврічний план по місцевим податкам виконано на 111,4%, надходження склали 88,9 млн. грн. В структурі власних доходів ОТГ Харківської області найбільшу питому вагу займає ПДФО – 56 %, мінімальна доля 38 % у Чкалівській ОТГ.

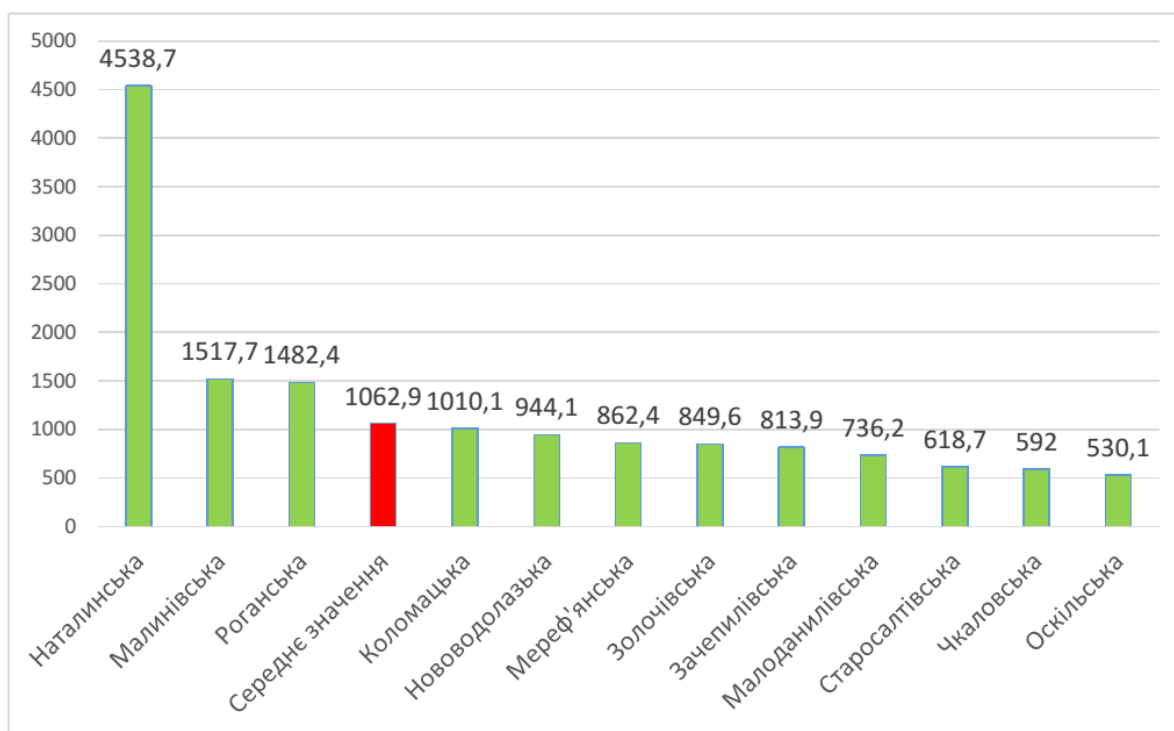

Рис. 4.29. Обсяг надходжень ПДФО на одного мешканця по ОТГ Харківської області у 1 півріччі 2018 року, грн.

Інші статті доходу (середнє значення):

Єдиний податок – 15 %

Плата за землю – 11 %

Рентна плата – 8 %

Акциз – 6 %

Податок на нерухомість – 2 %

Інші податки – 2 %

Таким чином, ПДФО + Єдиний податок = 71 %

Інші місцеві податки і збори = 29 %

В структуру місцевих податків і зборів єдиний податок вносить 52,6 % доходу, плата за землю 38,8 %, податок за нерухомість – 2,4 %.

Проблемними питаннями «спроможності» ОТГ є транспортний податок та місцеві збори. Надходження за цими джерелами в бюджет є мінімальними – менше 1 %. За один квартал (3-й) позитивні зрушення в структурі бюджету незначні: єдиний податок

зменшився з 53 % до 50 %, а плата за землю збільшилась з 39 % до 42 %, за нерухомість плата таким чином зросла на 1 процентний пункт.

Щодо транспортного податку, то слід відмітити: по-перше, його доля у власних доходах вкрай незначна (417,3 тис. грн. на всі ОТГ); по-друге, як свідчать дані різниці в сумах надходження по ОТГ досить значна: Мереф'янська ОТГ – 99 тис. грн., а Малинівська, Оскільська, Старосалтівська – 0. Така ситуація є незрозумілою, і потребує додаткового цільового вивчення.

Достатньо проблемне питання виникає і щодо неподаткових надходжень. Сама постановка, що це є плановим показником (за планом 3,3 млн. грн.) є недостатньо обґрунтованим. По факту маємо 4,2 млн. грн. (перевиконання плану на 28,3 %). Скоріш доцільно, з таких проблемних питань, формувати не плани, а прогнози та заходи забезпечення цих прогнозів.

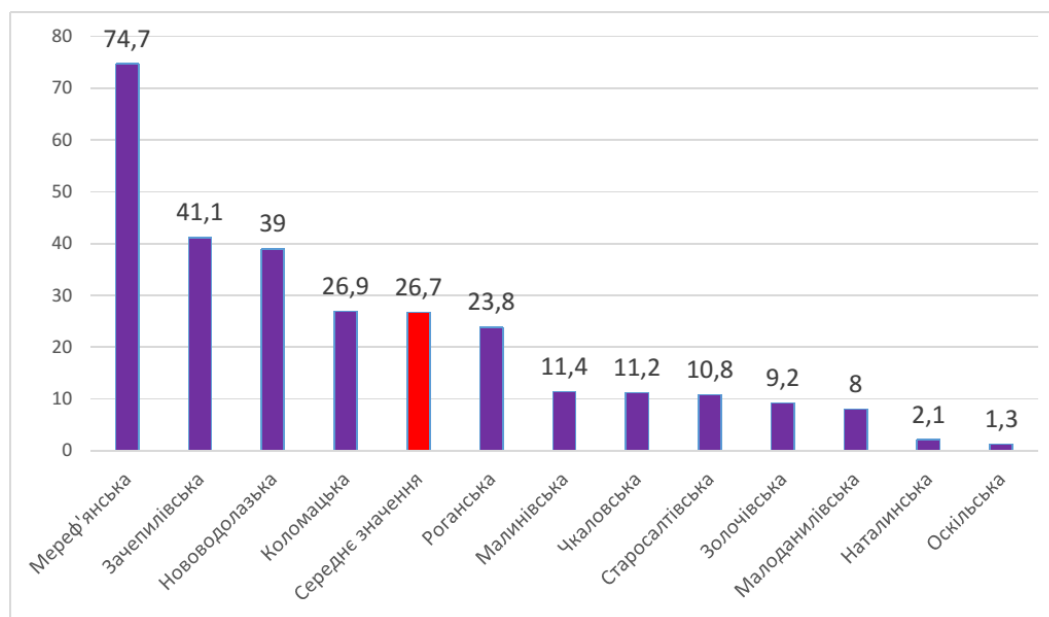

Рис. 4.30. Обсяг неподаткових надходжень на одного мешканця по ОТГ Харківської області у 1 півріччі 2018 року, грн.

Підсумовуючи дані щодо надходження коштів в бюджети ОТГ, зробимо такі висновки.

Бюджетна спроможність ОТГ в значній долі доходів базується на трансфертних потоках з держбюджету, а такі сфери як освіта і медицина без підтримки держави неспроможні на саморозвиток. Головні надходження власного ресурсу складають ПДФО і

Єдиний податок – а це власне і є бізнес регіонального рівня, якому і слід забезпечити всі умови розвитку.

Створені ОТГ в основі своїй, мають близькі стартові умови, що і дає їм можливість самостійно вирішувати свої проблеми розвитку. Це є завданням власних систем управління, і одночасно, це і є ключовим моментом реформи місцевого самоуправління. Отже, процес перебудови на місцевому рівні довів свою принципову раціональність і політичну змістовність. Важливо і те, що в цьому процесі допущено мінімум помилок, а скоріш неточностей, і зараз його динаміка має показувати значні позитивні результати.

Але доходна частина вирішує тільки потенціальну сторону ефекту ОТГ. В цілому ефект, як результативність, залежить і від уміння управляти витратами бюджетної сфери. Щодо бюджетних витрат на місцевому рівні, то тут аналітика має свої особливості.

Всього профінансовано видатків за 1 півріччя 2018 р. в структурах ОТГ Харківської області на суму 471,8 млн. грн., у т.ч. 135,9 млн. грн. – трансферти, передані до бюджетів інших рівнів. Видатки в розрізі окремих ОТГ показані на рис. 4.31.

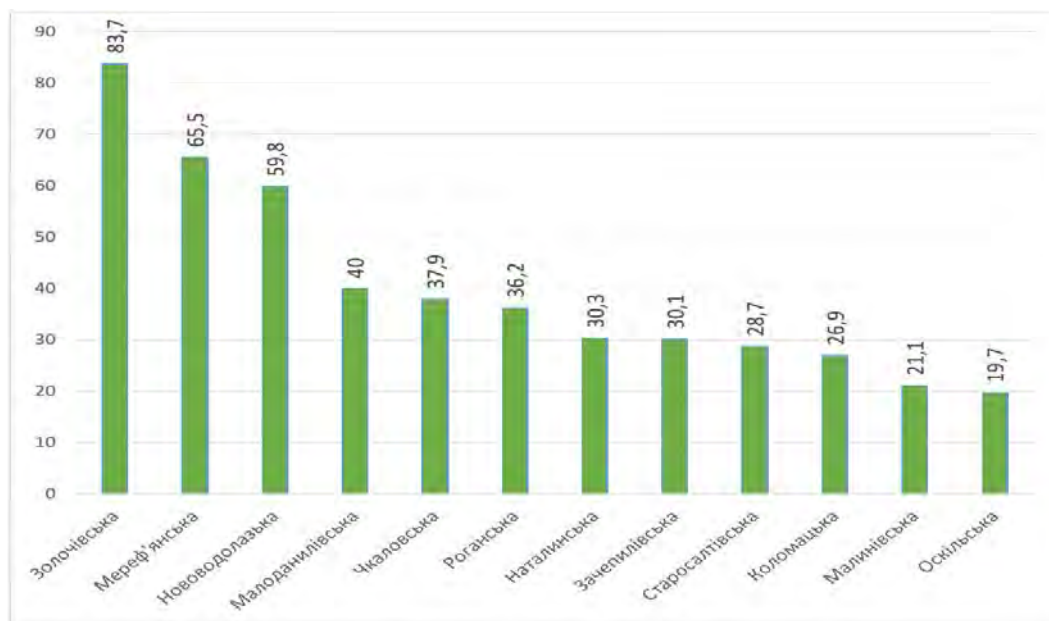

Рис. 4.31. Обсяг видатків бюджетів ОТГ Харківської області у 1 півріччі 2018 року, млн. грн.

Найбільшим за обсягом видатків є бюджет Золочівської ОТГ (83,7 млн. грн.), найменшим – бюджет Оскільської ОТГ (19,7 млн. грн.). У структурі сумарних видатків ОТГ Харківської області найбільшу питому вагу має освіта – 42 %, а також міжбюджетні трансферти, передані до бюджетів інших рівнів – 29 %. Видатки на одного мешканця в

середньому по ОТГ Харківської області складають 2974,4 грн. У розрізі окремих громад цей показник коливається від 2258,1 грн. у Роганській ОТГ до 4618 грн. у Наталинській ОТГ.

Зробимо порівняння видатків за півріччя і за 9 місяців 2018 року (рис. 4.32).

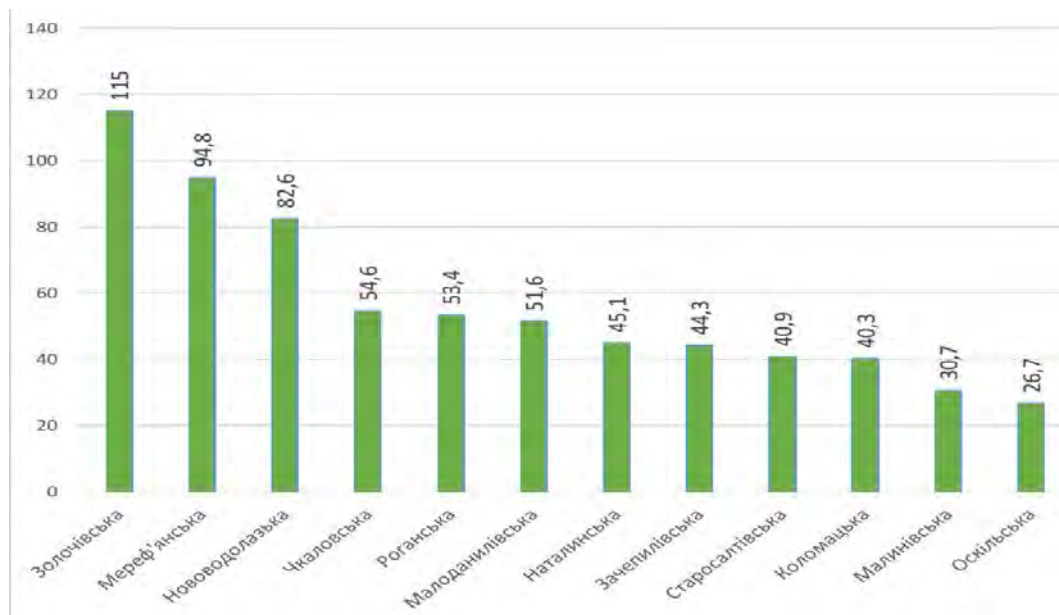

Рис. 4.32. Обсяг видатків загального фонду бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 року, млн. грн.

Видатки загального фонду бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р. профінансовані в обсязі 680 млн. грн., у т.ч. 173,8 млн. грн. – трансферти, передані до бюджетів інших рівнів.

Найбільшим за обсягом видатків є бюджет Золочівської ОТГ (115 млн. грн.), найменшим – бюджет Оскільської ОТГ (26,7 млн. грн.). У структурі сумарних видатків ОТГ Харківської області найбільшу питому вагу має освіта – 41 %, а також міжбюджетні трансферти, передані до бюджетів інших рівнів – 26 %. Видатки на одного мешканця в середньому по ОТГ Харківської області складають 4287,5 грн. У розрізі окремих громад цей показник коливається від 3333,2 грн. у Роганській ОТГ до 6876 грн. у Наталинській ОТГ.

Наведені дані свідчать про підвищення активності використання бюджетних коштів в 3-му кварталі.

В структурі видатків три напрямки разом складають – 82 % від загального їх обсягу, а саме: освіта – 42 %, трансферти – 28 %, управління – 11 %. Інші 7 напрямків разом – 18 %, серед яких: благоустрій – 6 %, інфраструктура – 3 %, охорона здоров'я – 3 %, культура – 3,5, соціальний захист – 2 %, ЖКГ – 1 %.

Згідно даних аналітичного звіту [7] на фізкультуру і спорт витрати не зафіксовані. Як бачимо, здоров'я, соціальний захист, сфера ЖКГ, культура і спорт не є пріоритетами. Але зрозуміло, що це не з вини неуваги в ОТГ до цих сфер життя населення, а за умов низького рівня спроможності громад в самозабезпеченні.

Надходження і витрати бюджету, безумовно, тісно пов'язані між собою за логікою управлінського процесу, але мова не може йти про прямо пропорційну залежність, що доводить запропонований нами механізм ранжування ОТГ. Розмістимо за рангом по цих двох характеристиках (рис. 4.33).

Ранг надходження (обсяг)				Ранг видатків (обсяг)			
	млн. грн.	Ранг			Ранг	млн. грн.	
Золочівська	90	1	●	●	Золочівська	1	83,7
Мереф'янська	87	2	●	●	Мереф'янська	2	65,5
Нововодолазька	71	3	●	●	Нововодолазька	3	59,8
Наталинська	52	4	●	●	Наталинська	4	37,9
Роганська	50	5	●	●	Роганська	5	36,2
Малоданилівська	48	6	●	●	Малоданилівська	6	32,0
Чкалівська	47	7	●	●	Чкалівська	7	30,3
Коломацька	38	8	●	●	Коломацька	8	30,1
Зачепилівська	36	9	●	●	Зачепилівська	9	28,7
Малинівська	28	10	●	●	Малинівська	10	26,9
Старосалтівська	27	11	●	●	Старосалтівська	11	21,1
Оскільська	22	12	●	●	Оскільська	12	19,7

Рис. 4.33. Ранжування ОТГ за показниками бюджету (надходження та витрати).

З наведеного рис. 4.33 слідує, що лідери за обсягом бюджету зберігають свій ранг і за витратами, окрім Наталинської ОТГ, витрати якої на 40 % менші, ніж надходження. В групі ОТГ зі значно меншим обсягом надходжень, рангові місця зменшилися за показником витрат, а Оскільська ОТГ зберегла свій нижній ранг за двома позиціями. Така оцінка не характеризує витратний процес, але свідчить про різний рівень програмування витрат на заходи життєзабезпечення в кожній окремій громаді.

Достатньо висока порівняльність між ОТГ відмічається щодо показника видатків на одного мешканця: середнє значення – 2974 грн., а 9 громад мають такий показник в діапазоні 3300 – 2360 грн. Але щодо окремих напрямків забезпечення соціальної сфери ОТГ, то відмінності спостерігаються в широкому діапазоні коливань. Так, по напрямку «освіта» крайні значення (1891,4 грн./мешканця – max, 267,1 грн./мешканця – min). Дані щодо соціального захисту та соціального забезпечення (рис. 4.34) теж показують значні розбіжності.

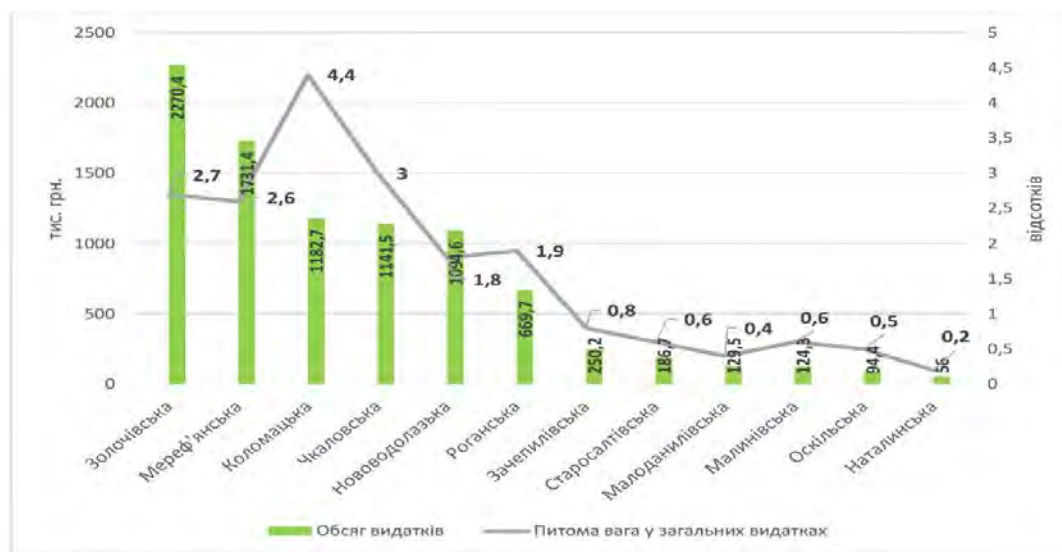

Рис. 4.34. Соціальний захист та соціальне забезпечення. Обсяг та питома вага видатків у загальному обсязі бюджетів ОТГ Харківської області у 1 півріччі 2018 р.

Щодо витрат на забезпечення культурних потреб громадян, то показники не підтримують оптимістичну позицію. На одного мешканця в найбільш рейтинговому за цим показником ОТГ, Коломацькому, витрачено за півріччя 150,2 грн., а низький рівень витрат (40 – 45 грн.) зафіксовано в таких ОТГ як Золочівська, Малинівська. Критично низькі витрати і на охорону здоров'я (564,7 грн. в Коломацькій ОТГ – max, 164,1 грн. в Чкалівській ОТГ на 1 мешканця за півріччя – min) (рис. 4.35, 4.36).

Складна і необґрунтована ситуація в ОТГ Харківщини і щодо ЖКГ та благоустрою. По-перше – благоустрій виділено окремо, а не в структурі ЖКГ, що не відповідає признаним класифікаціям підгалузевої структури ЖКГ. По-друге – суми видатків на ЖКГ в цілому в 3–4 рази менші, ніж на благоустрій (рис. 4.37 – 4.39), що не є обґрунтованим.

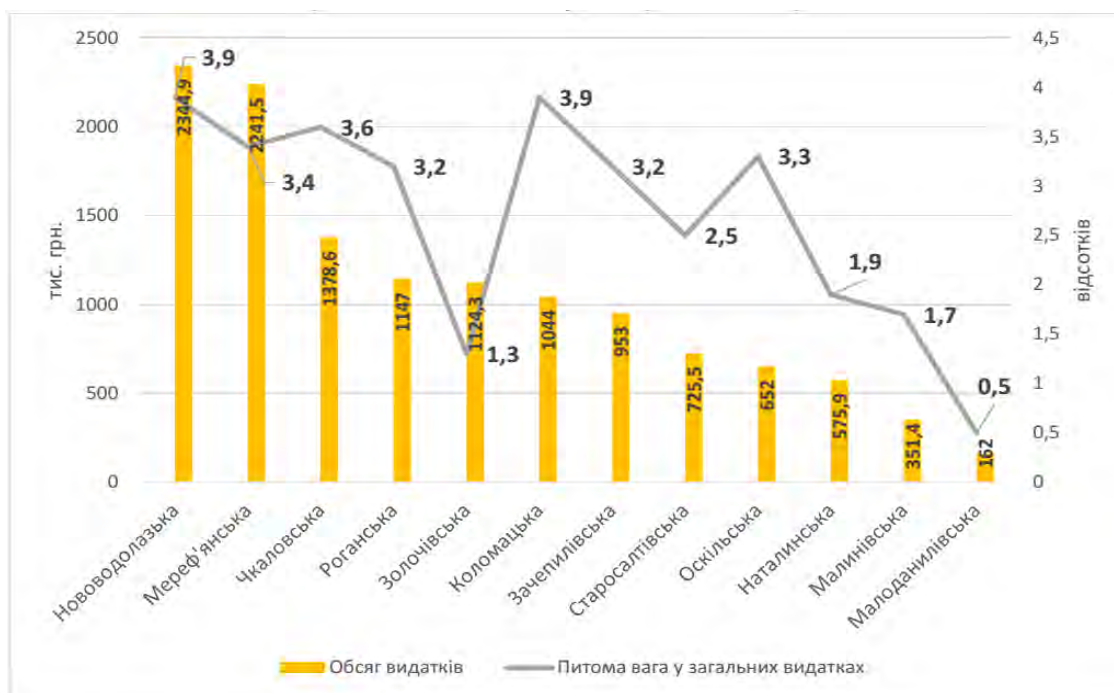

Рис. 4.35. Обсяг та питома вага видатків на забезпечення культурних потреб у загальному обсязі бюджетів ОТГ Харківської області у 1 півріччі 2018 р.

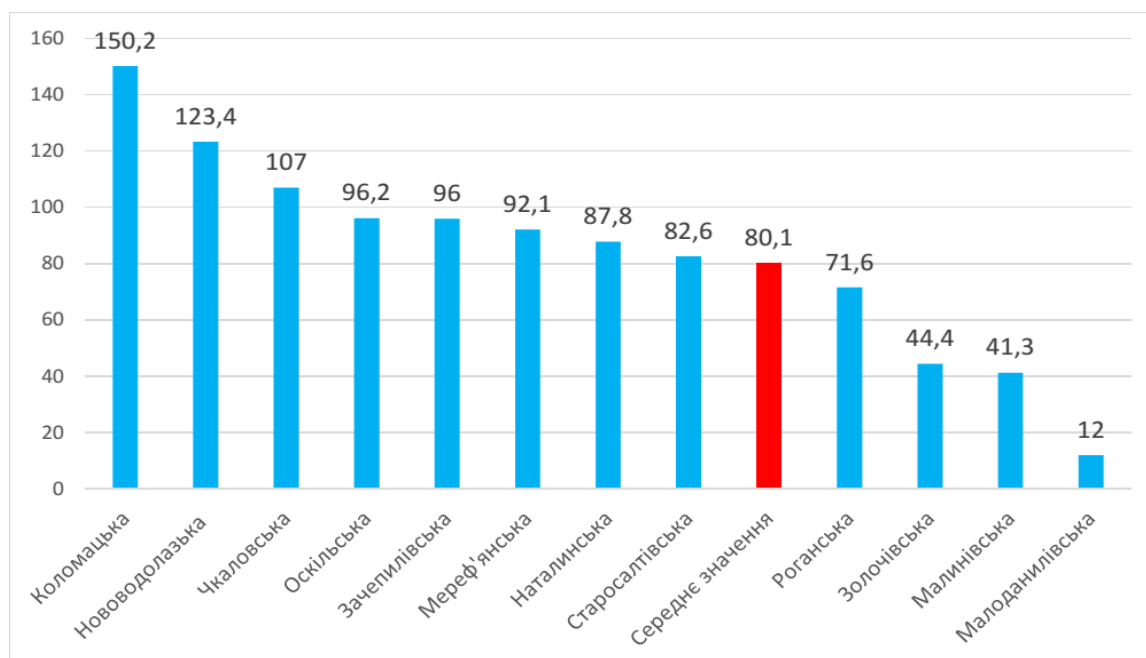

Рис. 4.36. Видатки на забезпечення культурних потреб у розрахунку на одного мешканця по ОТГ Харківської області у 1 півріччі 2018 р., грн.

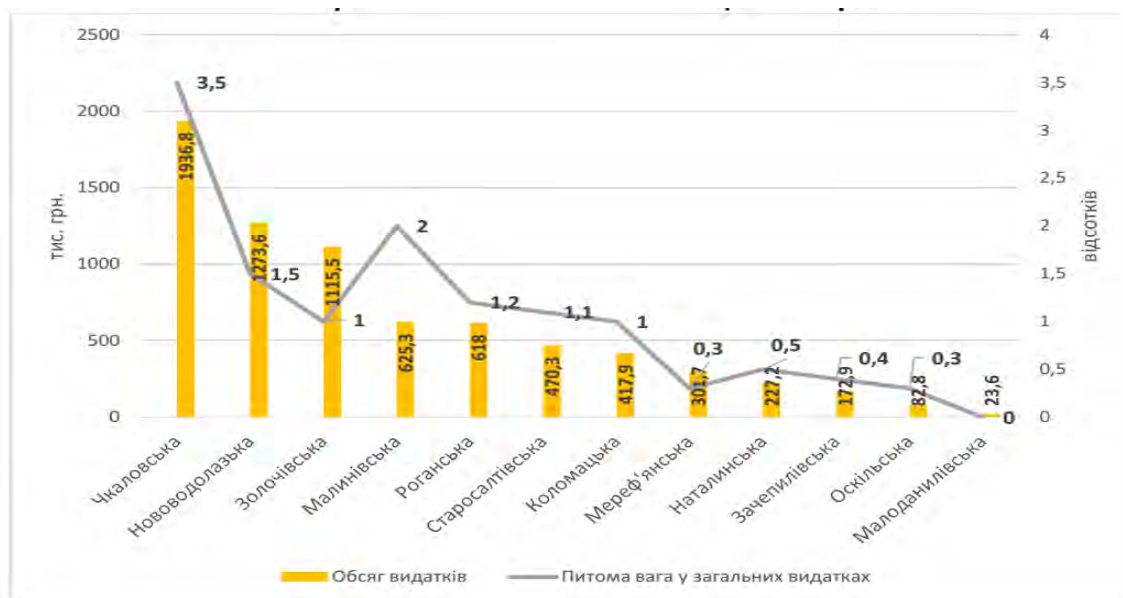

Рис. 4.37. Обсяг та питома вага видатків на ЖКГ у обсязі загального фонду бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 року.

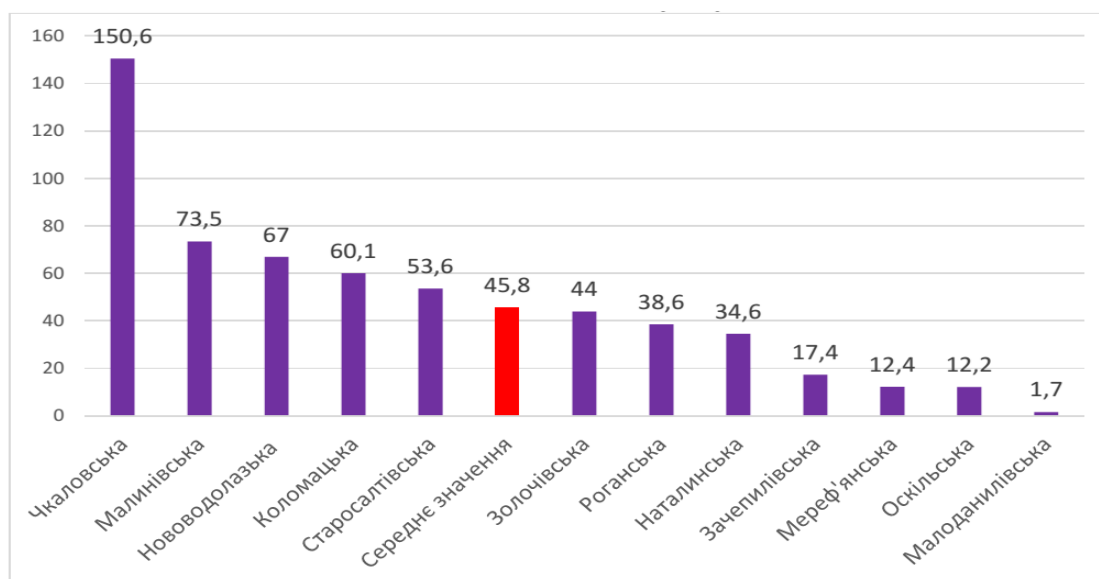

Рис. 4.38. Видатки на ЖКГ у розрахунку на одного мешканця по ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р., грн.

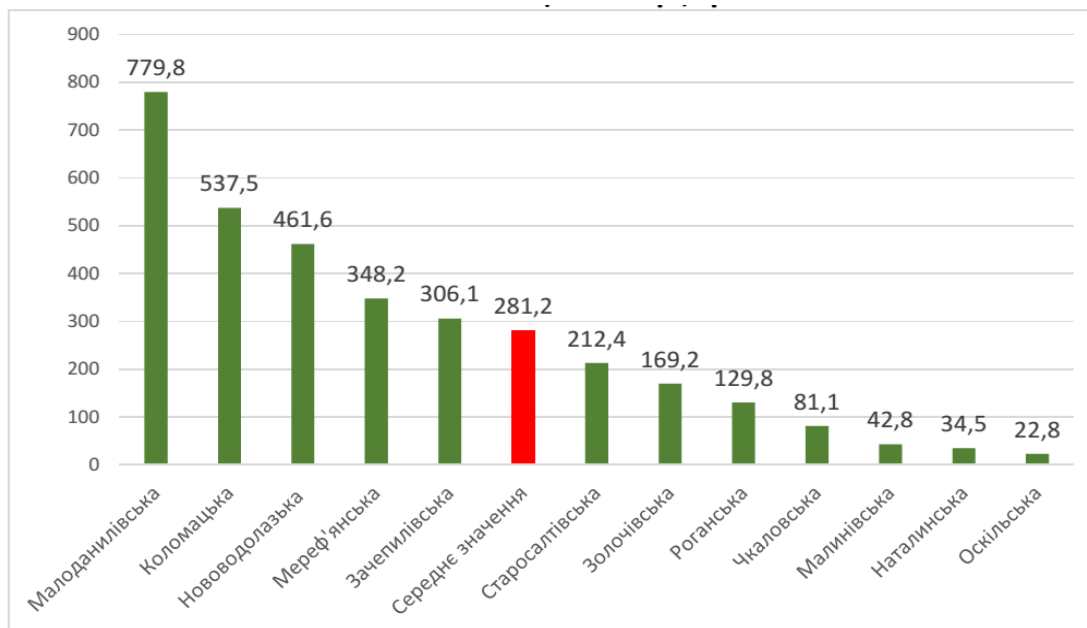

Рис. 4.39. Видатки на благоустрій у розрахунку на одного мешканця по ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р., грн.

По-третє – за цими показниками (витрати на благоустрій та ЖКГ) відмінності між ОТГ не піддаються логічному обґрунтуванню: розбіжності не в рази, а на порядок.

В практиці аналізу бюджетних витрат, що проведений ХЦМС, введено показник «Соціально-економічний розвиток та дорожнє господарство». За цим показником витрати на одного мешканця ОТГ (max – 208 грн., min – 4 грн.) значно нижчі, ніж на благоустрій. Отже, «економічний розвиток» разом з дорожнім господарством або «не в пріоритетах», або в дослідженні бюджетних видатків слід дещо змінити систему показників і постановку завдань аналізу.

В цілому по видаткам з бюджету ОТГ можна зробити такі висновки.

За півріччя баланс надходжень і витрат виглядає на користь надходжень: витрати ОТГ менші.

2. ОТГ докорінно відрізняються між собою щодо структури витрат, що можна трактувати в декілька версій:

- оригінальність стратегій управління;
- відмінність проблемних ситуацій;
- відсутність досвіду;

– «закономірність» нової справи для нової організації, фактор становлення ОТГ як самостійного господаря і розпорядника.

3. Головні соціальні проблеми не можуть бути вирішені без економічного розвитку самої території і децентралізації влади.

4.4. Порівняльна динаміка бюджетного процесу ОТГ (2018 р.)

За 9 місяців 2018 р. до бюджетів ОТГ Харківської області надійшло 910,2 млн. грн., з урахуванням міжбюджетних трансфертів – 102,6% від планового показника. Також прийняті уточнення по річному бюджету в сторону збільшення плану: на 18,1 % по трансферту, на 11,3 % – по власним доходам. Згідно уточненого плану доходів їх річний обсяг (2018 р.) в розрізі ОТГ показано на рисунку 4.40.

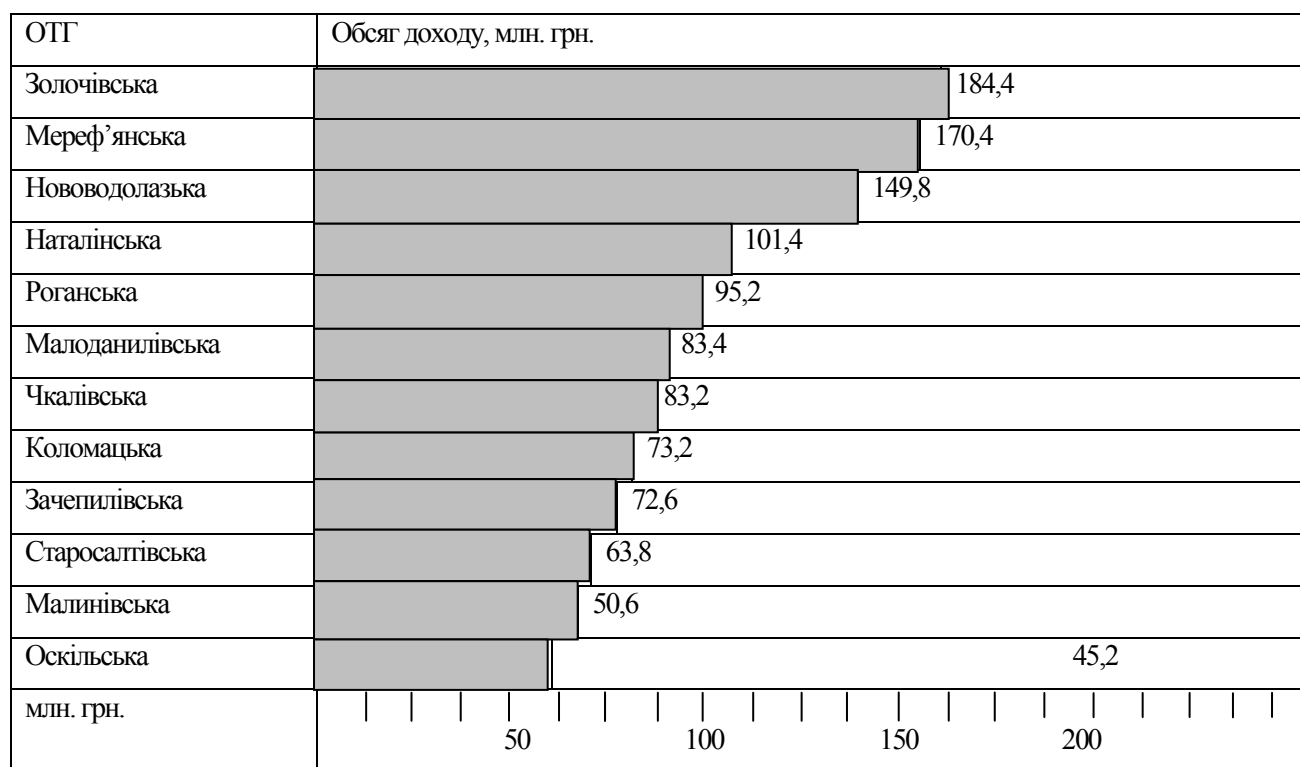

Рис. 4.40. Відкоригований бюджет ОТГ Харківської області на 2018 р.

Особливості цього бюджету можна охарактеризувати таким чином:

1. План доходів збільшено для всіх ОТГ, в діапазоні 20 – 27 % приросту – 3 ОТГ (max – 27 % – Старосалтівська), в діапазоні 15 – 20 % – 5 ОТГ (max 20 % –

Малоданилівська), в діапазоні 10 – 15 % – 4 ОТГ (max – 15 % – Малинівська, min 10 % – Наталінська).

2. Розбіжності в доходах між громадами в 4 рази (184,4 / 45,2).

3. За 9 місяців 2018 р. питома вага власних ресурсів у доходній частині ОТГ склала в середньому по області 53,3 %, що є достатньо вагомим показником спроможності громад.

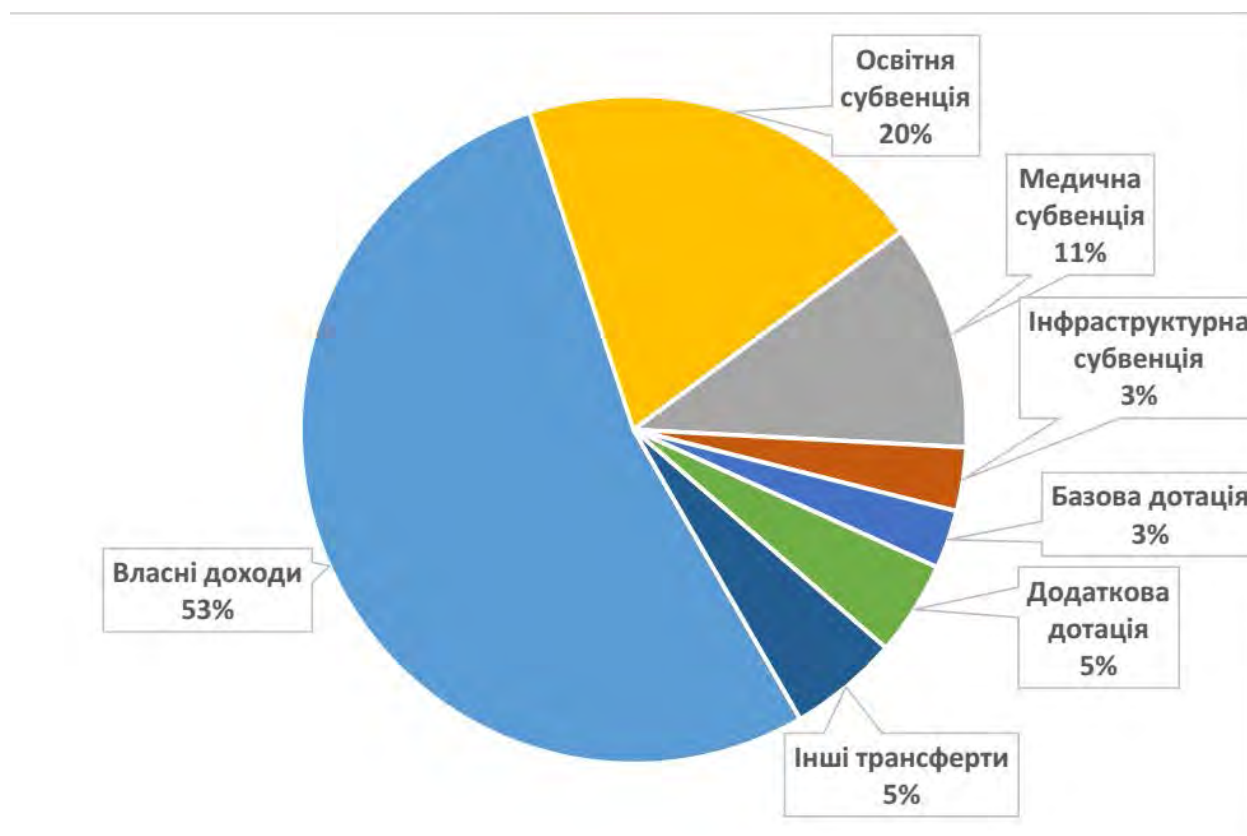

Рис. 4.41. Структура доходної частини бюджетів ОТГ Харківської області, %.

Загальний обсяг міжбюджетних трансфертів, які надійшли до бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 року, склав 425,1 млн. грн. Найбільшу питому вагу у структурі міжбюджетних трансфертів має освітня субвенція (20 % загального обсягу доходів), якої надійшло 181,4 млн. грн. Другою за фіскальним значенням була медична субвенція – 99,7 млн. грн. (11 % загального обсягу доходів).

Протягом 9 місяців 2018 року у розпорядження об'єднаних територіальних громад надійшло 28 млн. грн. субвенції з Державного бюджету на розвиток місцевої інфраструктури (запланований загальний обсяг відповідної субвенції у 2018 році – 42,1 млн. грн.).

Базова дотація займає 2,8 % у загальній структурі доходів ОТГ Харківської області і 6,1 % у структурі трансферів, які надійшли до бюджетів ОТГ.

9 з 12 ОТГ Харківської області отримують базову дотацію, загальна сума надходжень якої за 9 місяців 2018 року склала 25,8 млн. грн.

Роганська та Наталинська громади перераховують до Державного бюджету реверсну дотацію, за аналізований період її загальна сума склала 14,4 млн. грн. (рис. 4.42.)

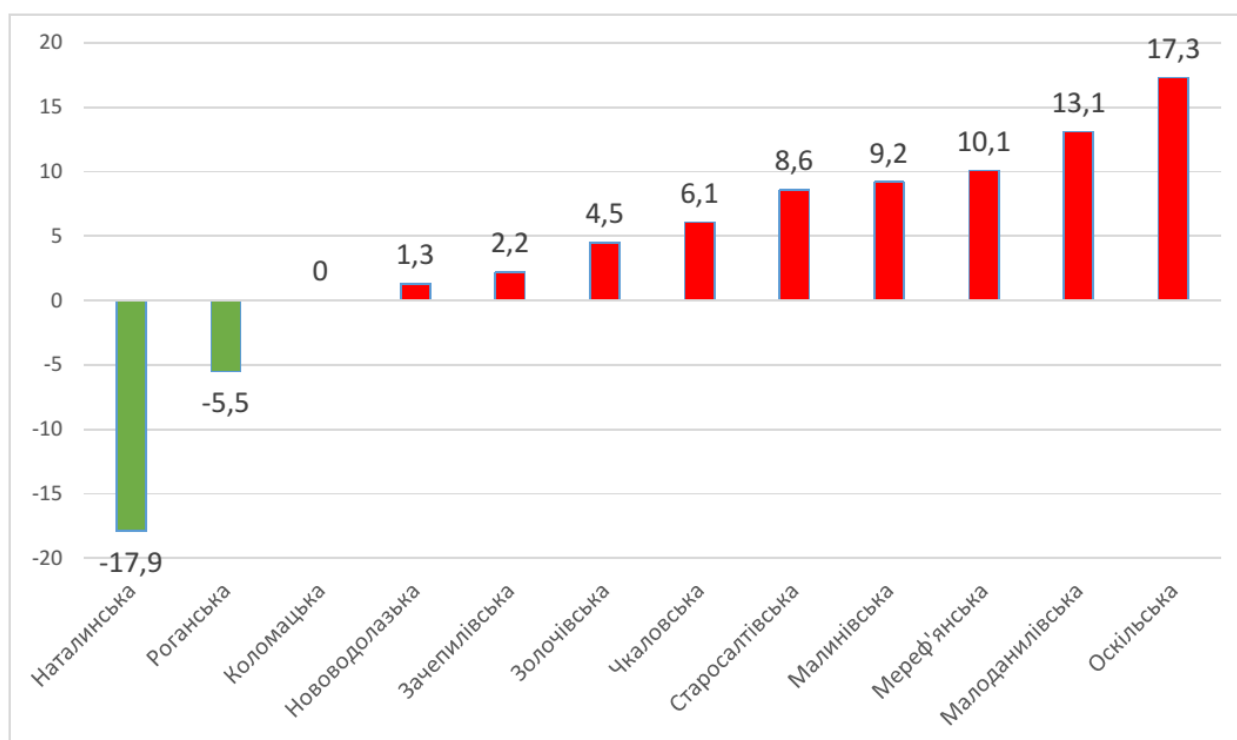

Рис. 4.42. Рівень дотаційності бюджетів ОТГ Харківської області за результатами виконання бюджетів за 9 місяців 2018 року, %.

Обсяг власних доходів місцевих бюджетів у розрахунку на 1 мешканця за 9 місяців 2018 року у середньому по ОТГ області склав 3058 грн.

Найвищий показник має Наталинська громада – майже 10 тис. грн. на 1 мешканця, у інших ОТГ він коливається від 1972 грн. (Оскільська ОТГ) до 3945 грн. (Коломацька ОТГ).

Найбільшу питому вагу у власних доходах ОТГ Харківської області займає ПДФО, яка у середньому складає 56 % і коливається від 38 % у Чкаловській ОТГ до 79,5 % у Малинівській ОТГ.

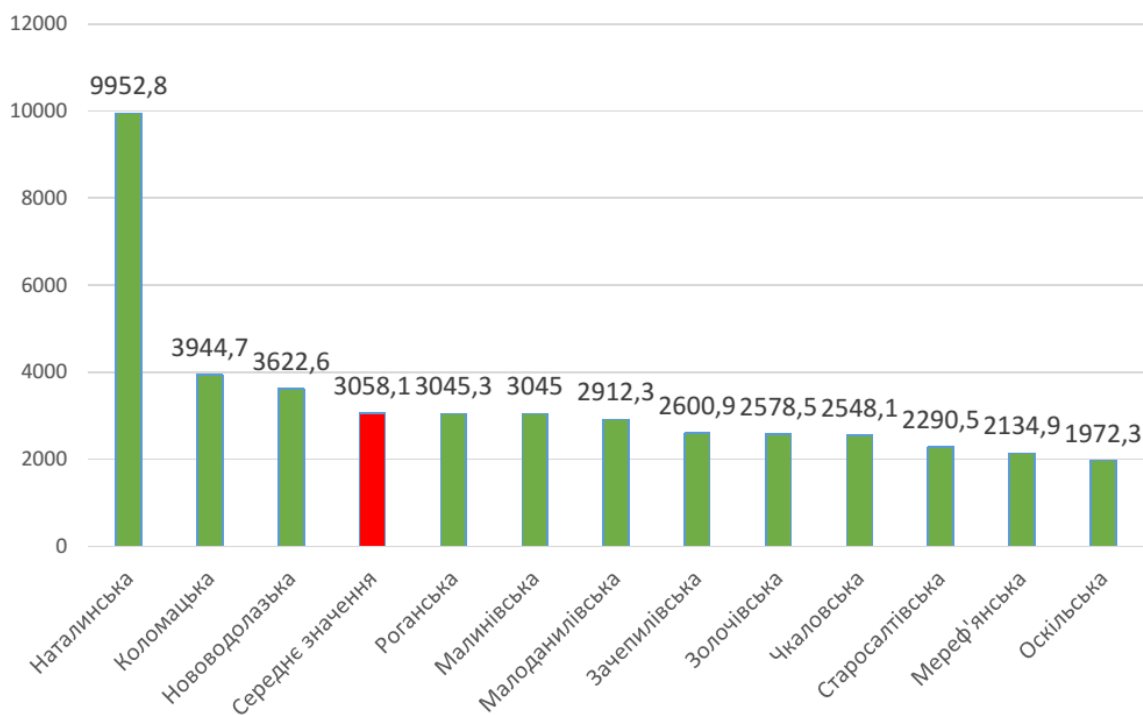

Рис. 4.43. Власні доходи у розрахунку на одного мешканця по ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 року, грн.

Найбільшими за обсягами джерелами наповнення бюджетів ОТГ були (рис. 4.44):

- ПДФО (269,9 млн. грн., 55,6 % власних доходів)
- єдиний податок (73,4 млн. грн., 15,1 % власних доходів)
- плата за землю (60,9 млн. грн., 12,6 % власних доходів)
- рентна плата (34,2 млн. грн., 7,1 % власних доходів)
- акцизний податок (26,5 млн. грн., 5,5% власних доходів)

Рентна плата надійшла до бюджетів ОТГ в обсязі 34,2 млн. грн., що склало 98 % від плану на 9 місяців 2018 р. Питома вага надходжень акцизного податку у бюджетах громад Харківської області коливається від 0,5 % в Оскільській ОТГ до 22,6 % у Малинівській ОТГ. Виконання плану на 9 місяців склало в середньому 115 %. Місцеві податки і збори у середньому по ОТГ області формують 30,5 % власних доходів, план по їх надходженням перевищено на 9,7 %, що в абсолютному виразі склало 13,1 млн. грн.

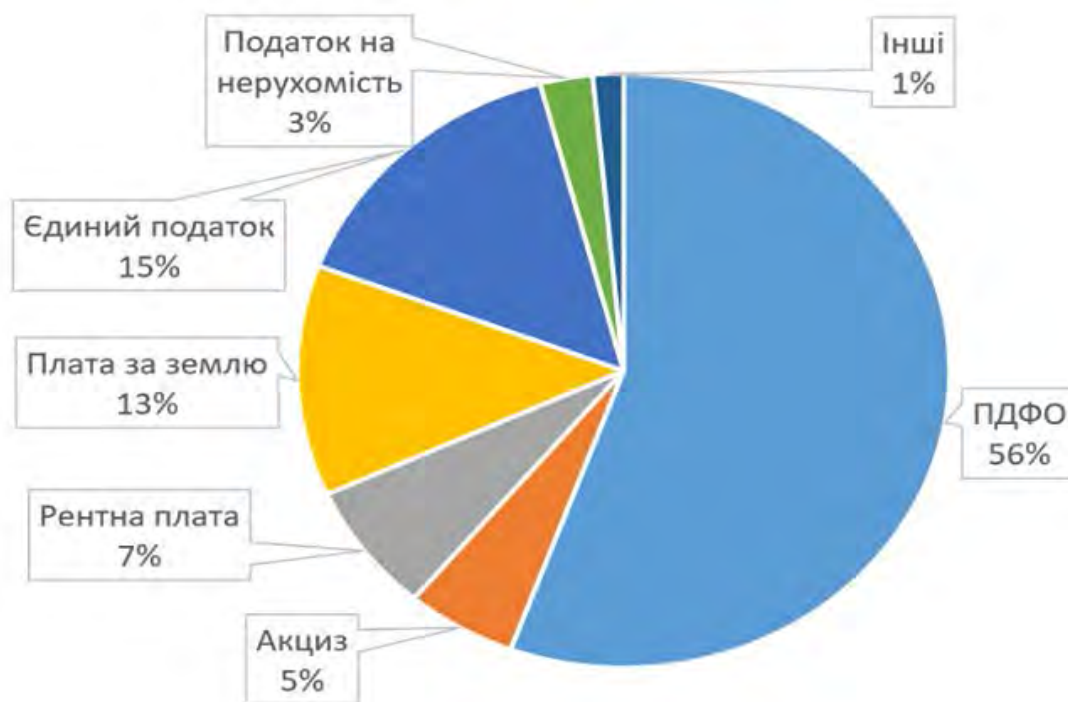

Рис. 4.44. Структура власних доходів бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 року (спрощена ілюстративна діаграма).

ОТГ мають різний рівень залежності від трансфертів з держбюджету: найменшу – Наталинська – 20 % та Роганська – 36 %, найбільшу – Оскільська – 61 %, Мереф'янська – 61 %, Золочівська – 54 %. В середньому – залежність від трансферу з Держбюджету становить – 47 %.

За період, що аналізується, доходи місцевих бюджетів (без трансферу) зросли у 2,2 рази в порівнянні з попереднім роком. Всі громади виконали планові призначення по доходах (102,2 – 116,5%).

Аналізуючи окремі види надходжень до бюджету, відмітимо, що доля ПДФО у власних доходах в різних громадах має значні відмінності: 38,2 % в Чкаловській ОТГ, 52,3 – в Золочівській ОТГ, 74 % в Малинівській. Отже слід звернути увагу на розвиток підприємницької діяльності, особливо в таких ОТГ, де це доля має низькі показники.

Значні розбіжності і щодо обсягу надходження до бюджету ОТГ доходу з акцизного податку. При середньому значенні на одного мешканця 167,1 грн., в Оскільській і Малинівській ОТГ цей показник утримується в діапазоні (10,4 грн. – 25,9 грн.), а в

Наталинській і Мерешанській громадах (360 – 205 грн.). Це вказує на відмінності в продуктовому асортименті (пальне, підакцизні товари торгової мережі та інше).

Разючі відмінності надходжень рентної плати: в Чкалівській ОТГ доля ренти складає 0 % власних доходів, в Нововодолазькій – 20 %, в Наталинській – 11,8 %. Всі інші ОТГ (0,4 – 3,3 %). Це обумовлює вибір різних стратегічних орієнтирів. Місцеві податки і збори в структурі власних доходів теж займають різну вагу: від 48,5% в Оскільській ОТГ, до 9,3 – в Наталинській ОТГ. Але у відношенні до 1 мешканця більшість ОТГ блзькі між собою (700–1000 грн. на одного мешканця) – рис. 4.45.

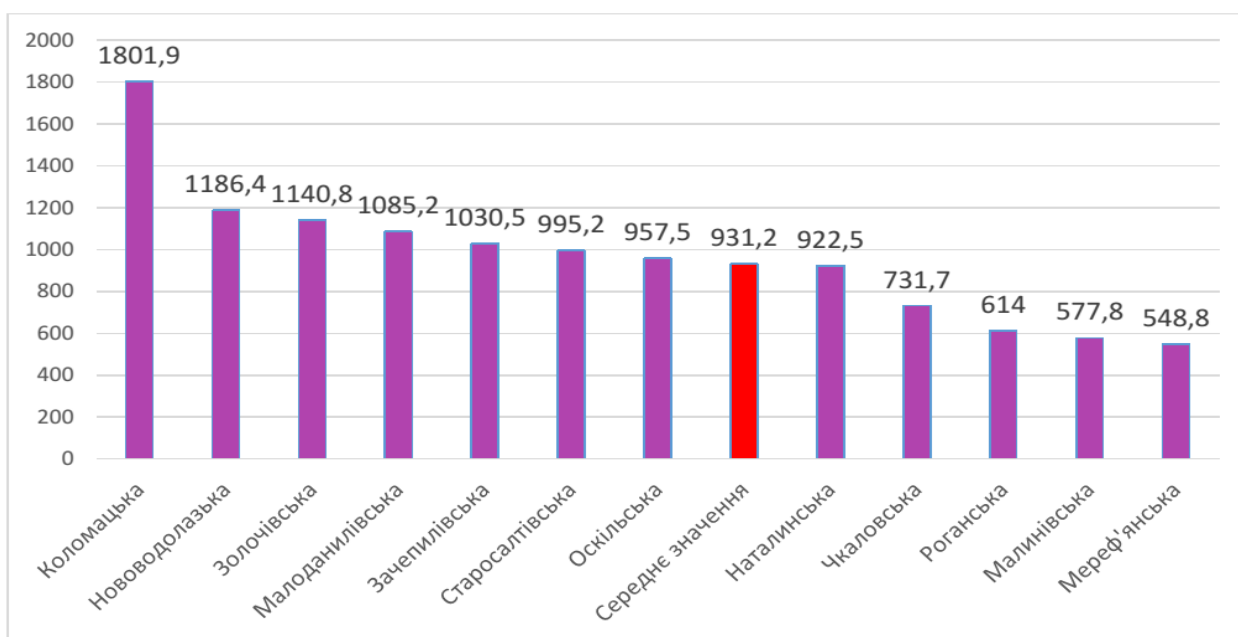

Рис. 4.45. Обсяг надходжень місцевих податків і зборів на одного мешканця по ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 року, грн.

Загалом структура місцевих податків і зборів достатньо показова для регіональної економіки в цілому: 50 %, ПДФО, 41,3 % плата за землю, 8,6 % – плата за нерухомість. Інші складові незначні (транспортний, туристичний збір). Збір за паркування взагалі відсутній.

Наведемо характерні розбіжності плати за землю. В грошовому обсязі лідерами є Золочівська, Нововодолазька, Коломацька, Зачепилівська (10 – 5 млн. грн.). Сім ОТГ таку плату отримують від 4 млн. грн. до 3,2 млн. грн., Малинівська ОТГ – 2,1 млн. грн. Але в загальній сумі власних доходів лідирують Коломацька ОТГ (30,1%) та Оскільська (26,8 %).

Економічний аспект плати за землю, на наш погляд, ще потребує більш досконалого аналітичного дослідження, оскільки наведені дані та графіки (рис. 4.46) не дають можливості зробити чіткі і впевнені висновки щодо цього питання.

Ситуація щодо єдиного податку в ОТГ теж не дає підстави для обґрунтованого трактування стану та механізму бюджетної політики в ОТГ. Вісім з 12 ОТГ мають порівняльні між собою значення щодо долі цього податку у власних доходах (11 – 18%), але аргументів щодо таких ОТГ як Золочівська (27,3%) та Наталинська (3,3 %) бракує.

Обсяг неподаткових надходжень тільки в одній ОТГ (Мерефянській) має суттєве значення, його доля у власних доходах – 5,7 %. Всі інші ОТГ (доля 1,6 – 0,1 %) не вважають значимим це джерело доходу, отже і не формують механізми і умови його розвитку.

Підсумовуючи доходну частину бюджету ОТГ зробимо такі висновки.

1. В цілому бюджетний потенціал ОТГ зростає достатньо високими темпами, отже укріплюється їх фінансова спроможність. Відмітимо це як головний позитив.

2. Структура надходжень в бюджет (податки, збори, трансферти) різнопропорційна, залежно від специфіки економічної діяльності на території, характеру місцевих ресурсів, методів і механізмів управління бюджетними процесами. Її аналіз показує, що навіть при стандартизованих нормах і правилах бюджетна політика в окремих ОТГ має бути своя власна. І це теж плюс.

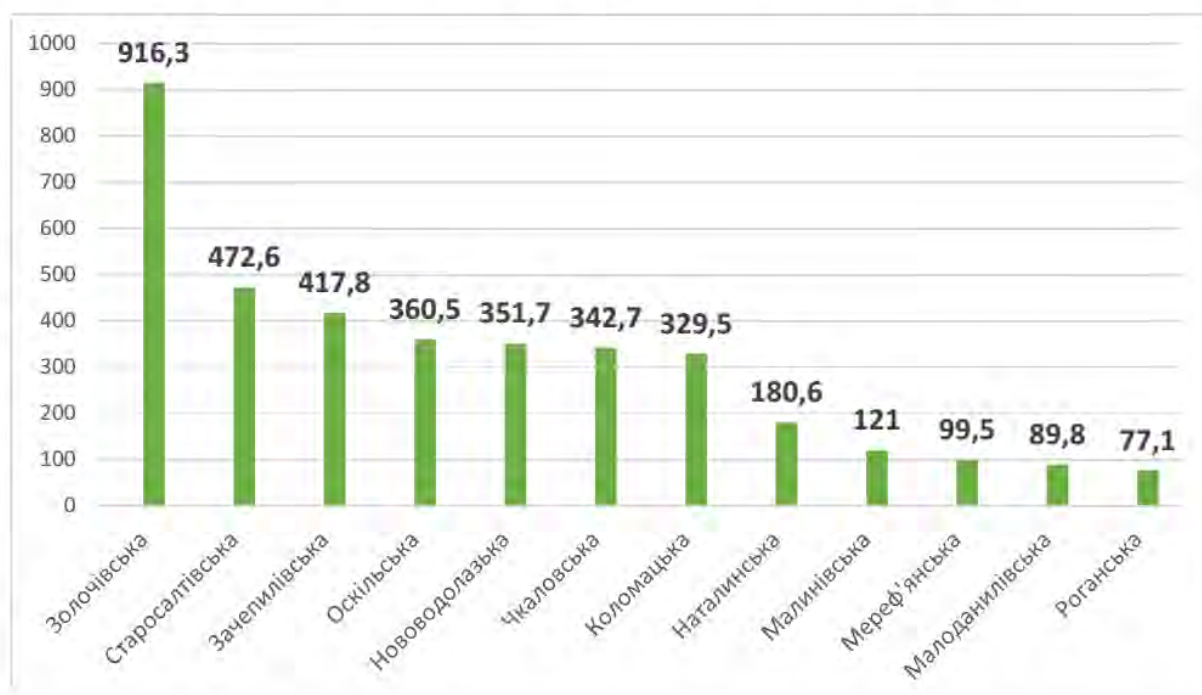
3. Третій плюс (позитив) проявляється в освоєнні досвіду бюджетного забезпечення і ведення бюджетних процедур.

З недоліків і ускладнень в бюджетному процесі можна виділити:

1. З наведених даних не прослідковується стратегія бюджетного процесу в ОТГ.

2. Загальноприйнята методика оцінки бюджету, його структури і джерел надходження не відповідає вимогам сучасного управління. Необхідно розширення аналітичної роботи, аналітичної функції управління на новій методико-інструментальній базі і включення аналітики в програми прогнозування розвитку територій.

Площа територій ОТГ Харківської області, кв.км.

Обсяг надходжень плати за землю на 1 км.кв. по ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 року, тис.грн.

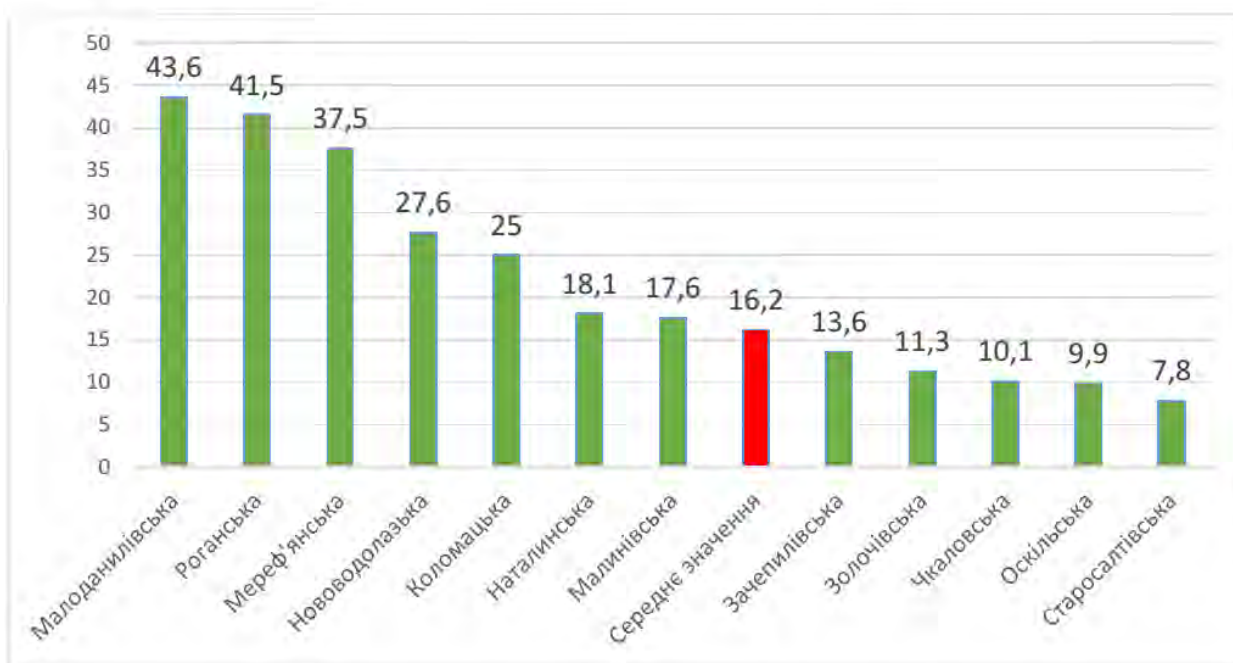

Рис. 4.46. Надходження плати за землю в ОТГ.

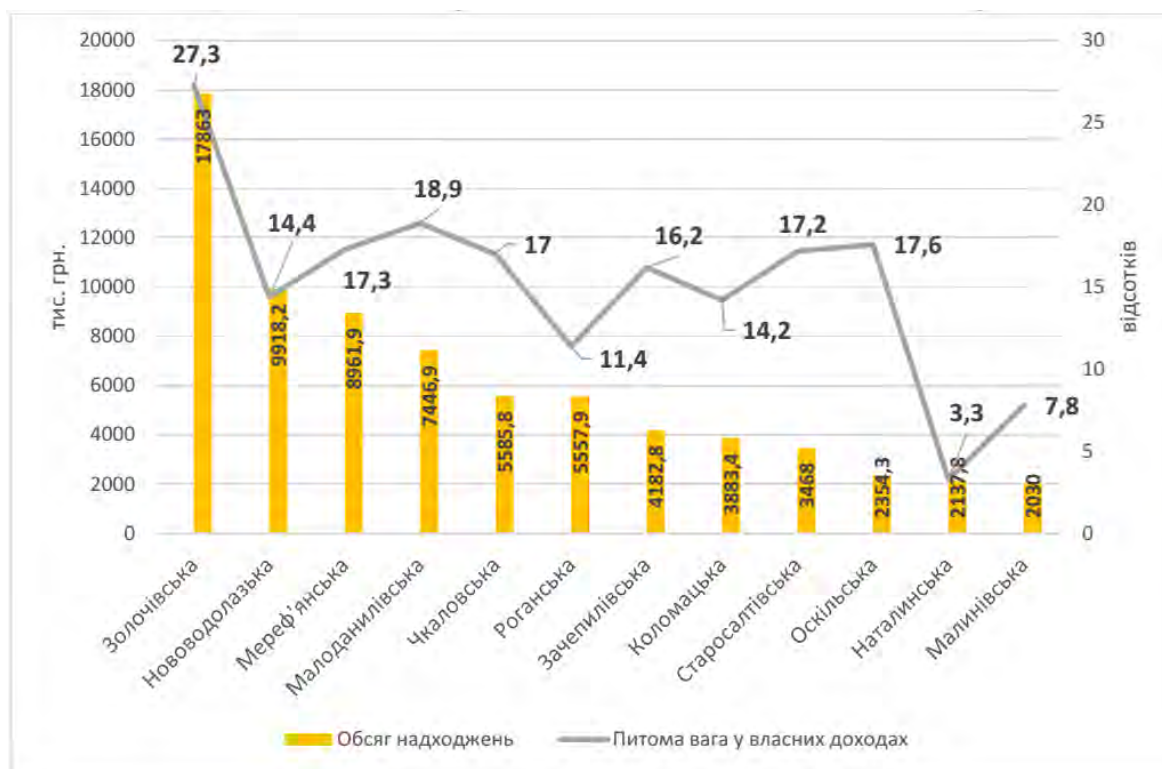

Рис. 4.47. Обсяг надходжень єдиного податку та його питома вага у власних доходах бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 року.

3. Не використовуються аргументи для пояснення специфіки бюджету, розбіжностей, виявлення факторів впливу і причин, пошуку оптимальних рішень в удосконаленні фінансових механізмів. Проведене дослідження засвідчує, що в цілому потрібен інноваційний підхід до бюджетно-фінансової діяльності. Наведені позитиви і негативи бюджетного забезпечення ОТГ мають узагальнену характеристику, а більш ґрунтовна конкретика потребує включення дослідника не в готові цифри, а в процес бюджетної роботи, яка має ще одну важливу складову – витрати бюджету.

Звернемося ще до однієї важливої складової бюджетування ОТГ – витрати бюджету або видатки.

Видатки бюджетів ОТГ. Видатки загального фонду бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 року профінансовані в обсязі 680 млн. грн., у т. ч. 173,8 млн. грн. – трансферти, передані до бюджетів інших рівнів.

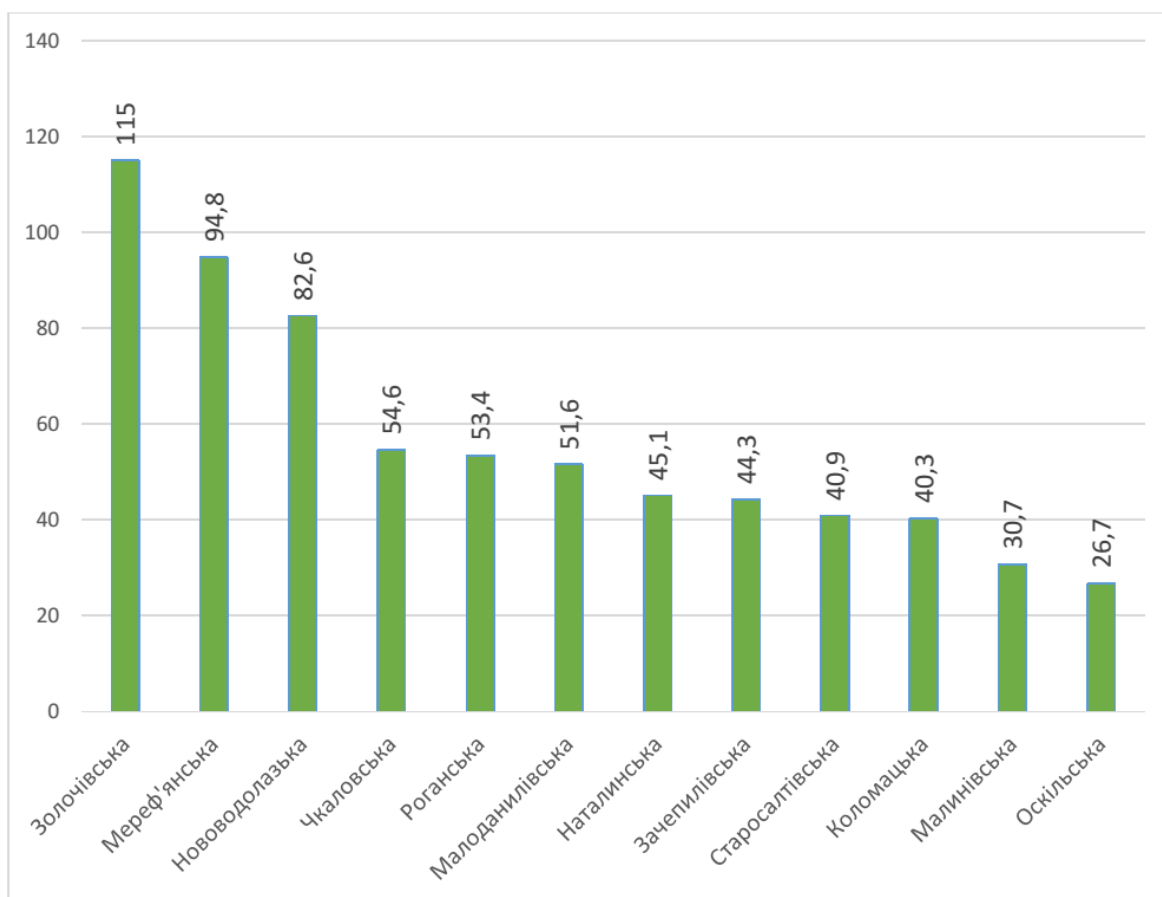

Рис. 4.48. Обсяг витратів загального фонду бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 року, млн. грн.

Витрати на одного мешканця в середньому по ОТГ Харківської області складають 4287,5 грн. У розрізі окремих громад цей показник коливається від 3333,2 грн. у Роганській ОТГ до 6876 грн. у Наталинській ОТГ. Порівнюючи 9 місяців (3 квартал) з півріччям маємо зазначити, що в 3-му кварталі значно активується обсяг витрат в діяльності ОТГ на 1 мешканця (2 974,4 грн. – півріччя, 4 287,5 грн. – 9 місяців 2018 р., що також змінює структуру витратів (рис. 4.49 – 4.53).

Витрати з бюджету ОТГ на заклади і заходи культури в абсолютному значенні відрізняються в 10 разів: в ОТГ Нововодолазька ця сума становить 3786,5 тис. грн., а в Малоданилівській ОТГ – 314,8 тис. грн.

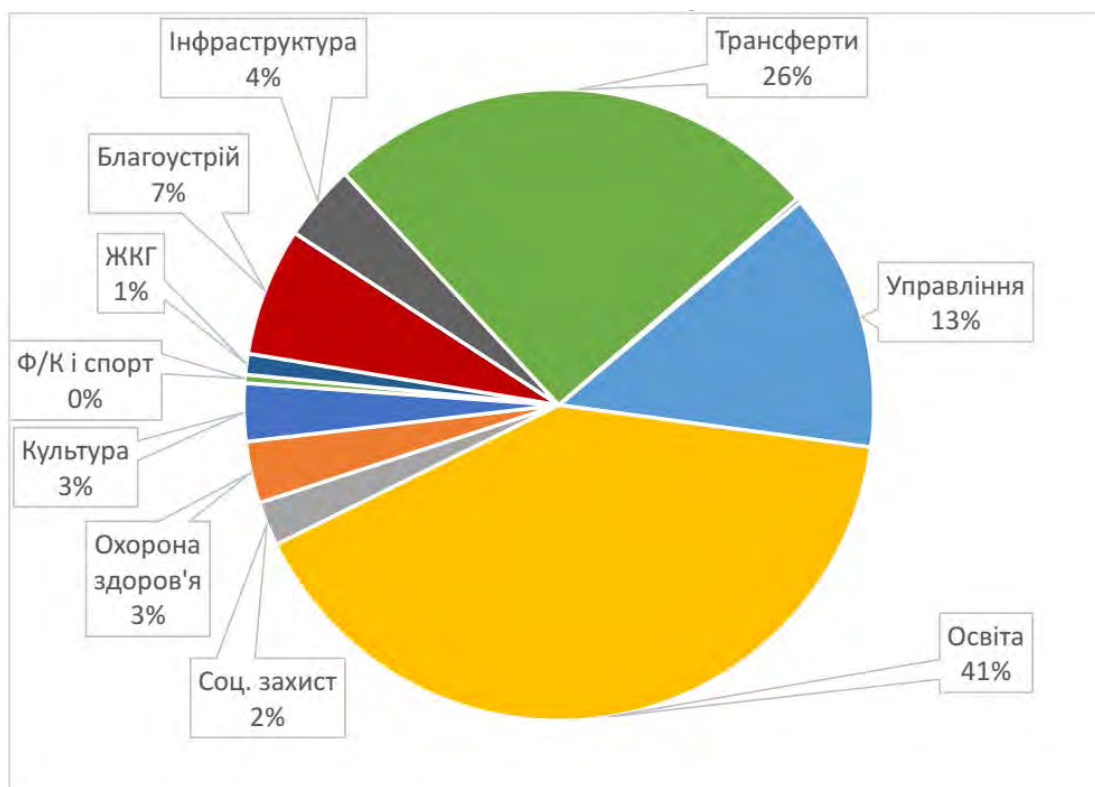

Рис. 4.49. Структура видатків загального фонду бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р., %

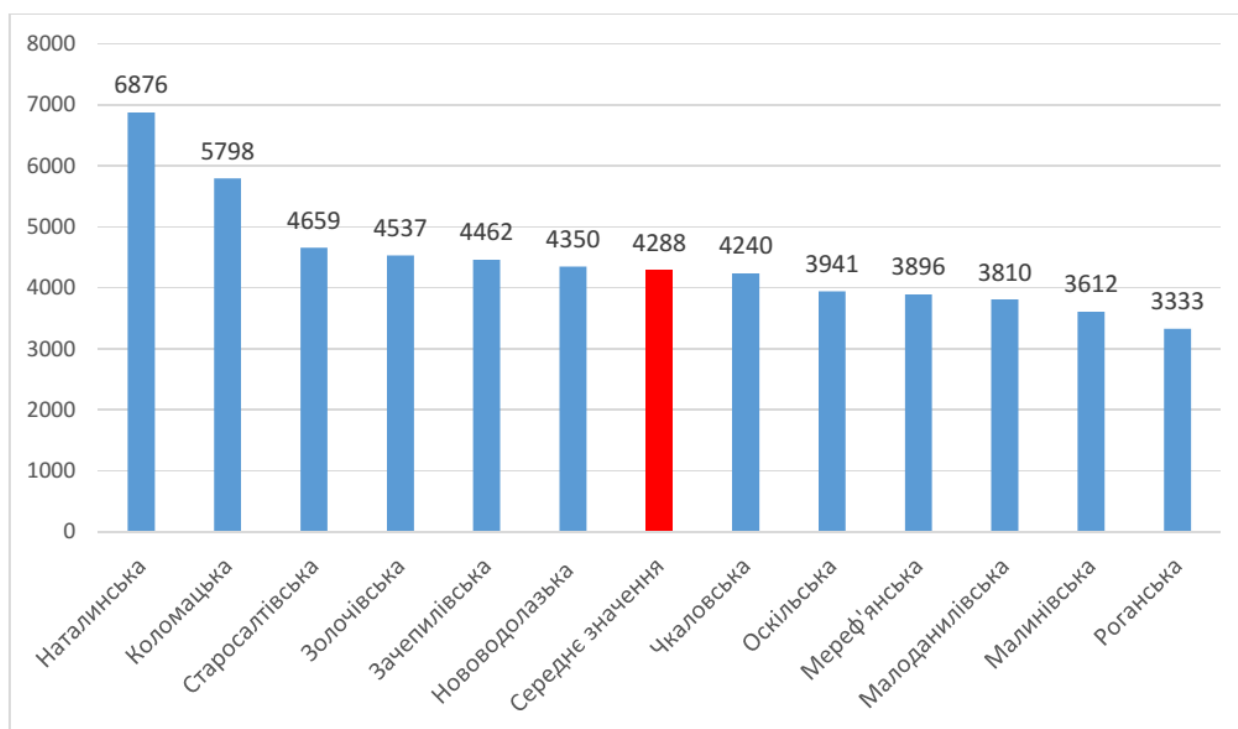

Рис. 4.50. Обсяг видатків загального фонду бюджету у розрахунку на одного мешканця по ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р., грн.

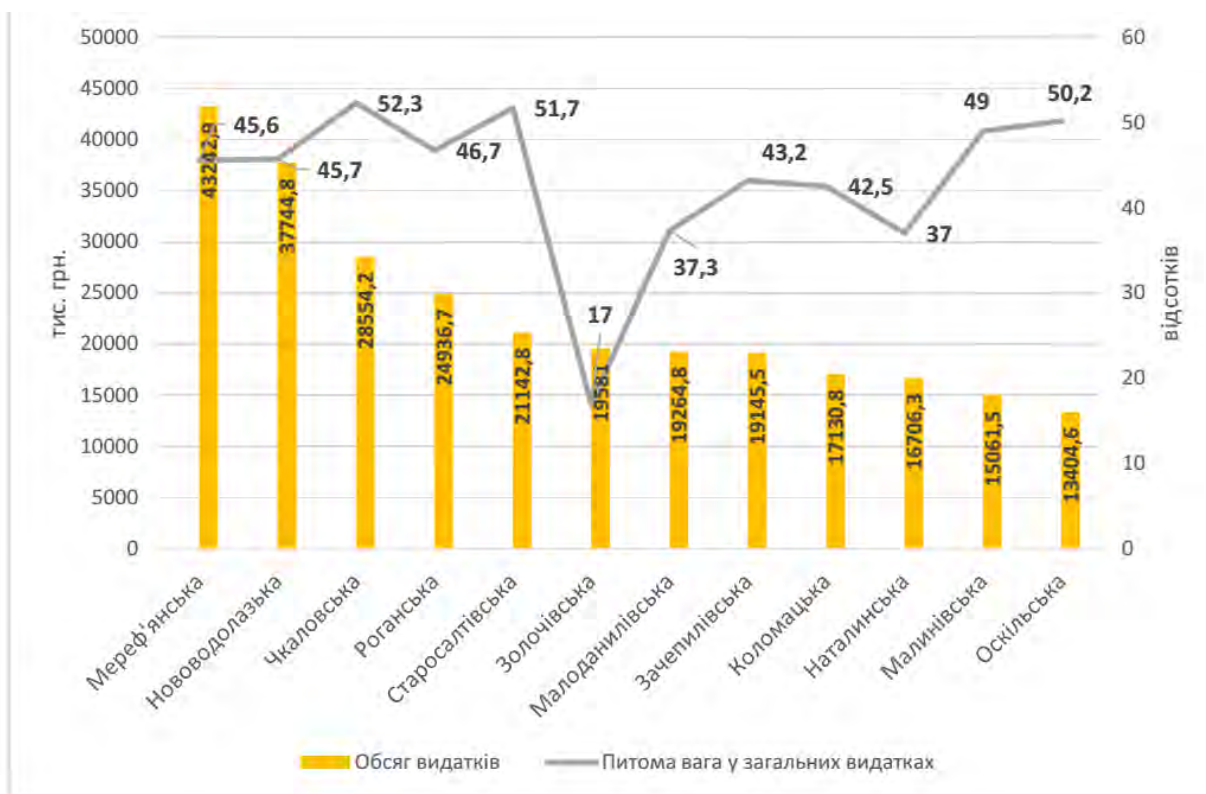

Рис. 4.51. Обсяг та питома вага видатків на освіту у обсязі загального фонду бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р.

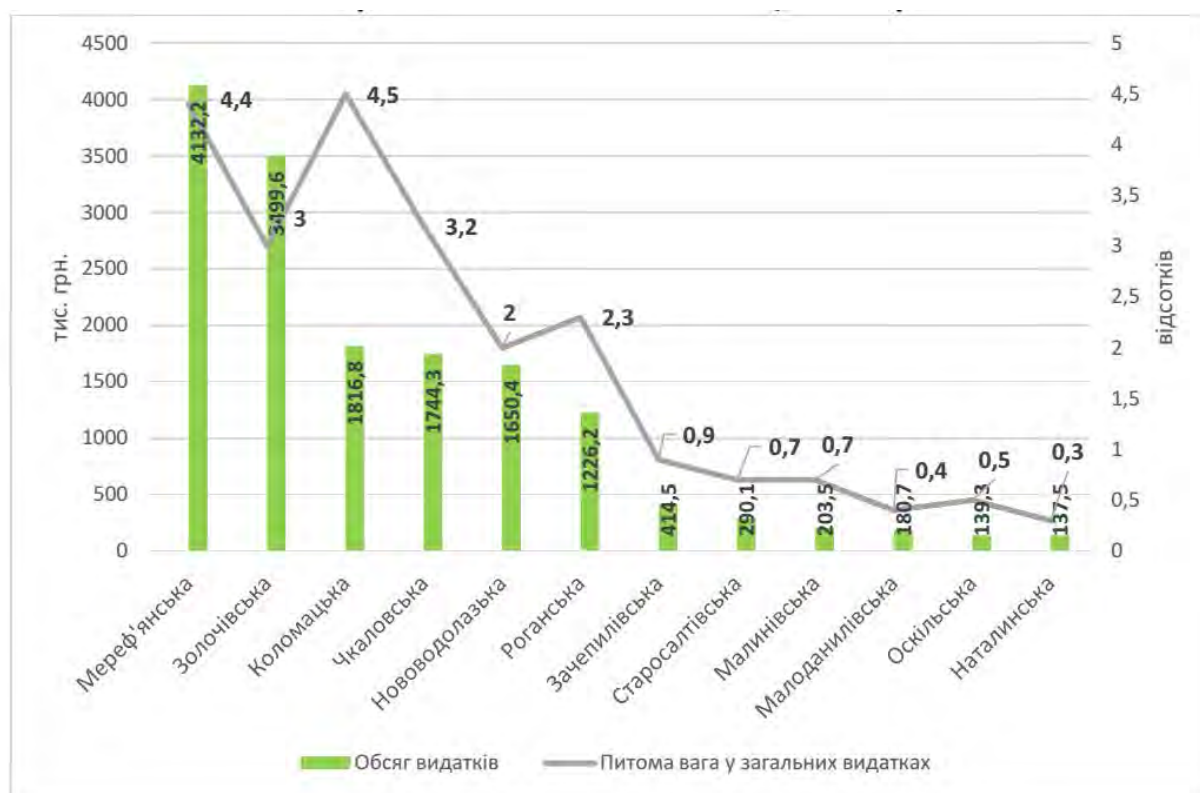

Рис. 4.52. Обсяг та питома вага видатків на соціальний захист у обсязі загального фонду бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р.

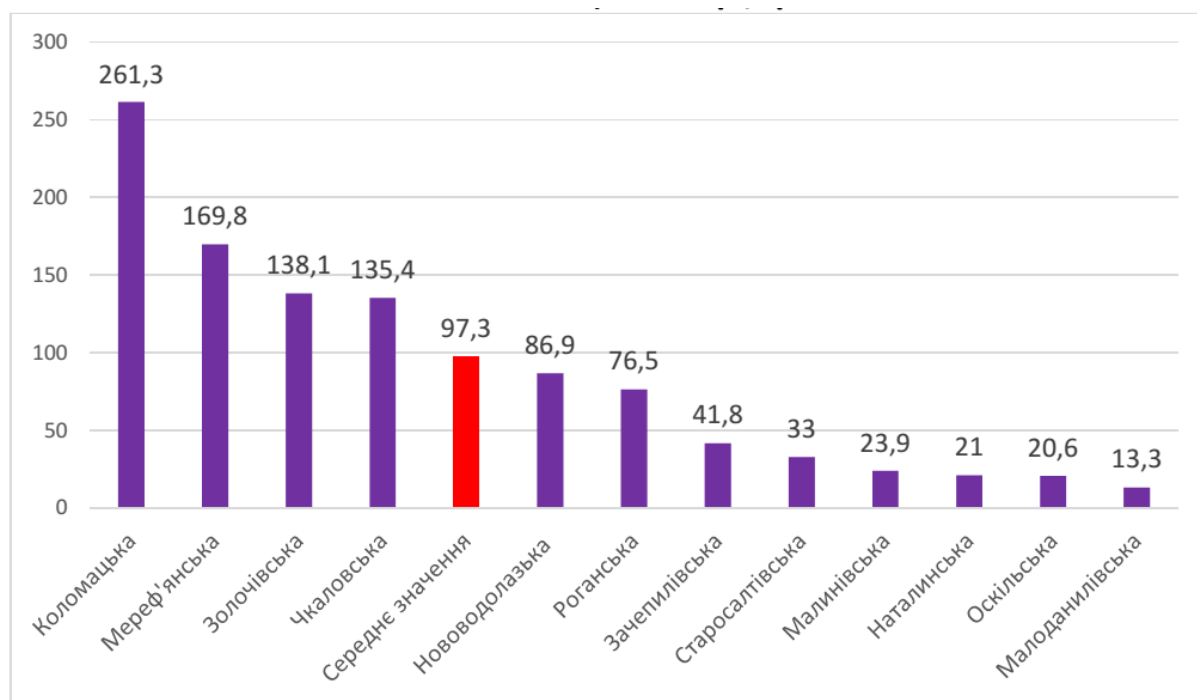

Рис. 4.53. Видатки на соціальний захист у розрахунку на одного мешканця по ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р., грн.

Значні розбіжності по цьому показнику виявились і в розрахунку на одного мешканця громади. Так, при середньому значенні в 127,1 грн., Коломацька громада витрачає 231,3 грн., Нововодолазька – 199,3, Зачепилівська 163,9, а Золочівська і Малинівська громади – 89,8 та 81,7 відповідно. Культурна складова бюджетних витрат у обсязі загального фонду визначається долею в 2–4 % і має максимум в 4,6 % у Нововодолазькій ОТГ.

Значні розбіжності і в витратах на охорону здоров'я. Особливо це показово в розрахунку на одного мешканця. При середньому значенні 135,5 грн. тільки чотири з 12 громад перевищують цей показник (Коломацька – 867,5; Золочівська – 300; Чкалівська – 263,2; Нововодолазька – 221,7), інші витрачають на охорону здоров'я менше 130 грн., а в Малинівській громаді – 29,2 грн. на мешканця. Згідно наданих даних в половині громад обділені фінансовою підтримкою такі напрямки як житлово-комунальне господарство, благоустрій, фізична культура і спорт. Дані щодо ЖКГ наведені на рис. 4.54–4.55.

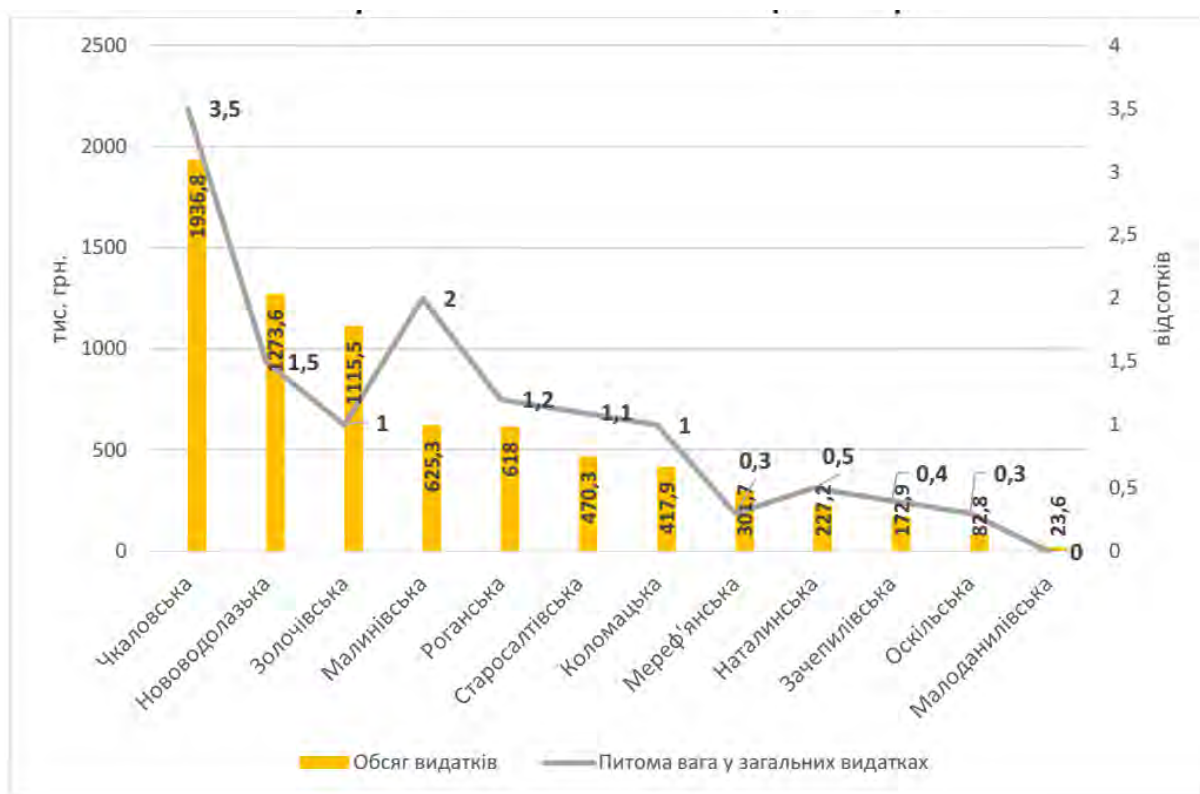

Рис. 4.54. Обсяг та питома вага видатків на ЖКГ у обсязі загального фонду бюджетів ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р.

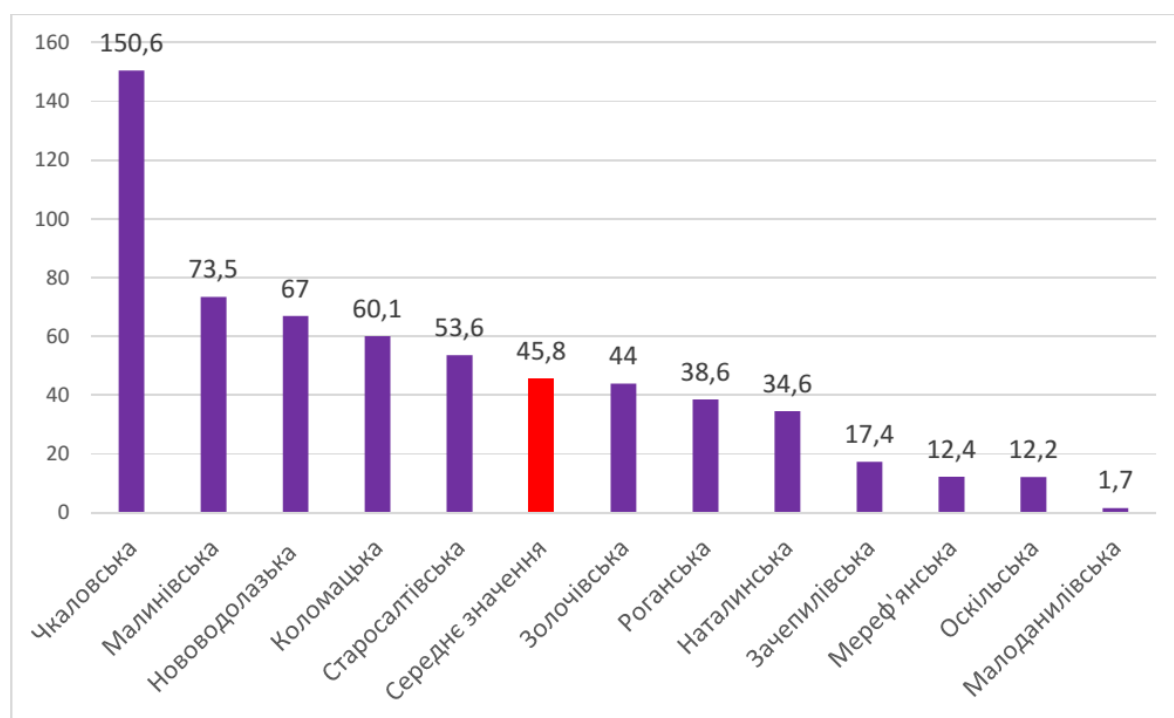

Рис. 4.55. Видатки на ЖКГ у розрахунку на одного мешканця по ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р., грн.

Для порівняння структури видатків в ОТГ Харківської області основні дані зведемо в таблицю 4.5.

Таблиця 4.5 – Порівняння структури видатків ОТГ Харківської області.

ОТГ	Бюджетні витрати, тис. грн.			
	ЖКГ	Благоустрій	Соціально-економічний розвиток та дорожнє господарство	Фізична культура та спорт
Нововодолазька	1273	8768	5319	111
Мереф'янська	301	8471	4696	869
Чкалівська	1937	1045	1368	117
Коломацька	418	3737	710	356
Роганська	618	2079	337	857
Зачепилівська	172	3037	381	3,9
Оскільська	82	154	128	263

Такі розбіжності в витратах свідчать, що громади зовсім по різному визначають для себе пріоритети. На благоустрій виділяється коштів в усіх ОТГ, за виключенням Чкаловської, в 2–3 рази більше, чим на ЖКГ. На дороги і соціально-економічний розвиток теж виділяється набагато більше, ніж на ЖКГ. При тому, що на фізичну культуру і спорт виділяються надто малі суми, є ОТГ які на соціальний розвиток і дороги направляють ще менші суми коштів, ніж на спорт (Роганська, Оскільська).

Аналізуючи витрати в ОТГ, їх структуру за напрямками практично неможливо визначити якусь логічну концепцію. Еталонного чи нормативного варіанту витрат, їх пропорційності ні науковцями, ні практиками не запропоновано. Але причина не тільки у відмінностях між самими громадами, а і в різному розумінні бюджетної політики в управлінні витратами на потреби громад.

Для більшої впевненості в своїх висновках наведемо групування витрат на 1 мешканця громади (табл. 4.6).

В графічній інтерпретації наглядно видно, що 3 напрямки (ЖКГ, благоустрій та спорт) мають характеристики достатньо порівняльні в ОТГ, їх можна розмістити в певних кластерах точкового типу, а дві характеристики (соціально-економічного розвитку і здоров'я) розмістились в «вертикально розтягнутих» кластерних моделях.

Таблиця 4.6 – Порівняльна таблиця витрат за напрямками діяльності ОТГ.

ОТГ	Витрати за напрямками на 1 мешканця, грн.				
	ЖКГ	Благоустрій	Соціально-економічний розвиток та дорожнє господарство	Фізична культура та спорт	Охорона здоров'я
Нововодолазька	67	461	280	5,8	221,7
Мерефянська	12,4	348	193	35,7	193
Чкалівська	150,6	81,1	106	9,1	263,2
Коломацька	60,1	537,5	102	51,3	867,5
Роганська	38,6	129,8	21	53,5	164
Зачепилівська	17,4	306,1	38,4	0,4	135
Оскільська	12,2	22,8	18,9	39,2	103

Представивши наведені дані в графічному вигляді маємо таку характеристику бюджетної забезпеченості мешканців в громадах.

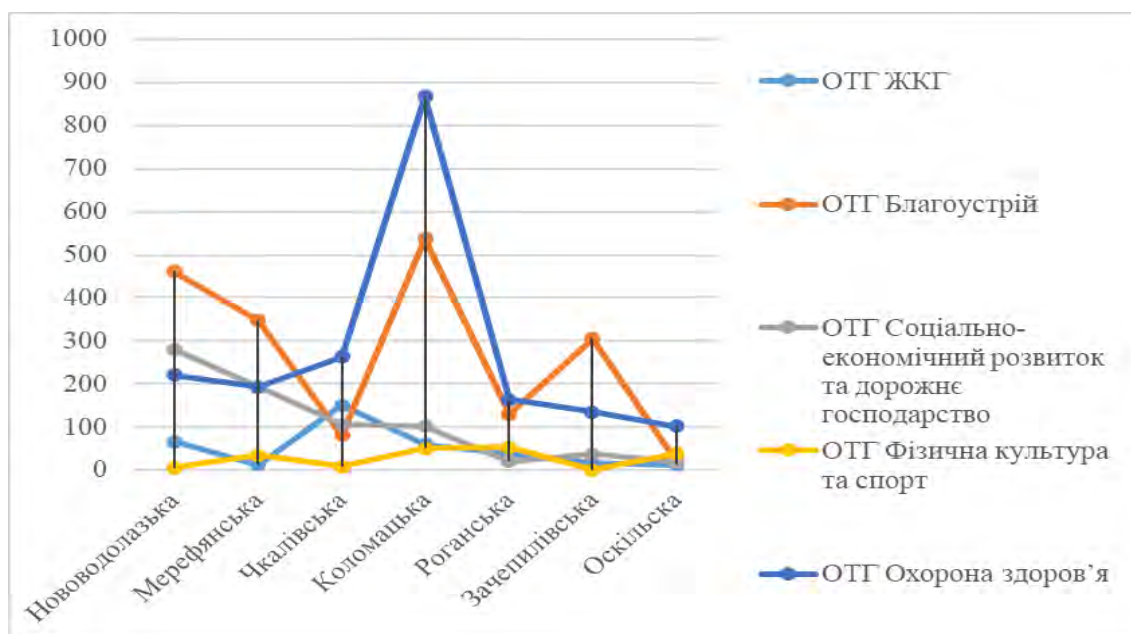

Рис. 4.56. Порівняльна характеристика витрат на 1 мешканця в громадах за напрямками (ілюстративна схема).

Логіка підказує, що така ситуація «нерівних умов бюджетного забезпечення» на 1 мешканця є необґрунтованою і потребує врахування в планах стратегічного розвитку громад за принципом зменшення рівня асиметрії і диспропорції.

Вирівнювання диспропорцій частково міг би здійснювати спеціальний фонд, але він не має необхідного потенціалу і надійної схеми його розподілу.

Загальна сума спеціального фонду 12 ОТГ Харківського регіону за 9 місяців 2018 року склала за видатками 172,6 тис. грн. Лідерами обсягу використання цього фонду стали Нововодолазька, Золочівська, Наталинська, Роганська, Коломацька і Мереф'янська ОТГ, разом 120 тис. грн., інші 6 ОТГ отримали незначні суми 3–10 тис. грн. на громаду. Видатки на 1 мешканця громади зі спеціального фонду наведені на рис. 4.57.

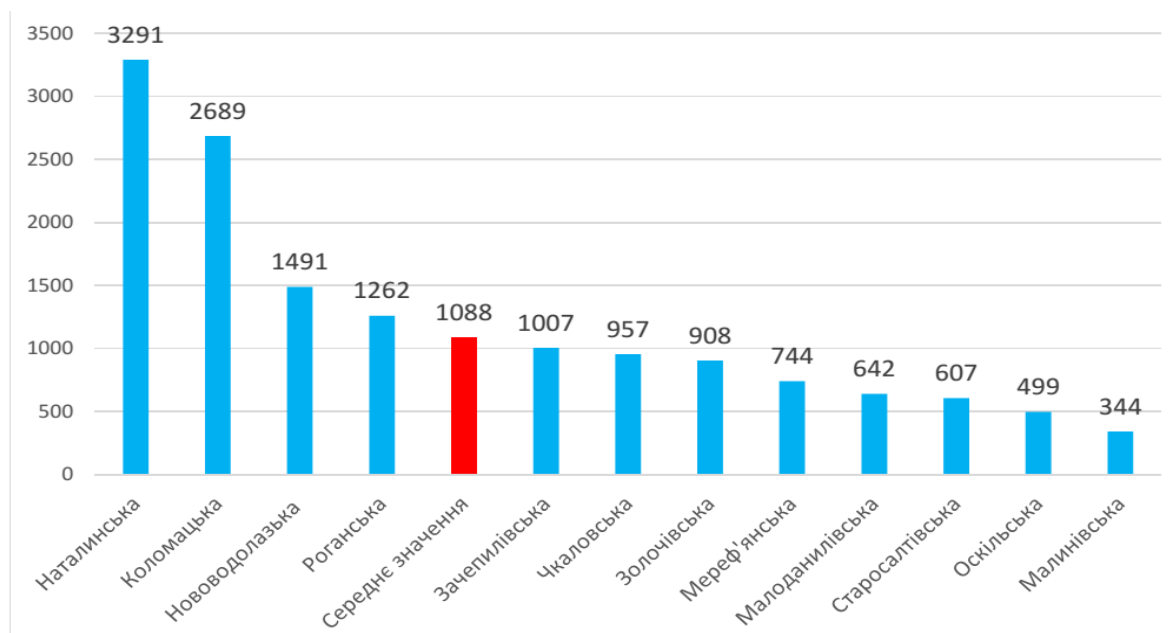

Рис. 4.57. Видатки спеціального фонду бюджету у розрахунку на одного мешканця по ОТГ Харківської області за 9 місяців 2018 р., грн.

Видатки спеціального фонду використані на економічний розвиток (44%), освіти (25%), ЖКГ – 15% на інші статті (культура, охорона здоров'я, управління) використано 13 %, в т. ч. на управління 3%.

Бюджетно-фінансова децентралізація укріплює реально спроможність ОТГ, робить їх економічно самодостатніми [18, 61]. Частково це вже зроблено на законодавчому рівні, а частково внесено в законопроекти про зміни до Конституції, та інші.

Таблиця 4.7 – Ресурси бюджетної та фінансової децентралізації

Податки	Збори та інші платежі	Інші доходи
<p>1) 60% податку на доходи фізичних осіб</p> <p>2) 25% екологічного податку</p> <p>3) 5% акцизного податку з реалізації підакцизних товарів</p> <p>4) 100% єдиного податку</p> <p>5) 100% податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності</p> <p>6) 100% податку на майно (земля, транспорт, нерухомість)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • державне мито; • плата за надання адміністративних послуг, адміністративні штрафи та штрафні санкції; • збір за місця для паркування транспортних засобів; • туристичний збір; • плата за ліцензії та сертифікати на певні види господарської діяльності; • надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності; • рентні плати за користування надрами (в тому числі для видобування корисних копалин), за спеціальне використання води та водних об'єктів, лісових ресурсів; • орендна плата за водні об'єкти (їх частини); • плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів (банківські депозити); • концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності 80% коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів; • об'єднаних територіальних громад за здані золото, платину, метали платинової групи у вигляді брухту і відходів, дорогоцінне каміння і 50% коштів за здане ними у вигляді брухту і відходів срібло; • 75% коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва; • 50% грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності; • 10% вартості питної води від суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів; • плата за надання місцевих гарантій; 	<ul style="list-style-type: none"> • Трансферти, дотації, субвенції. • Власні надходження бюджетних установ. • Внески підприємств, громадян. • Кошти допомоги і гранти фінансових організацій. • Кошти пайової участі у розвитку інфраструктури. • Кошти від відчуження комунального майна. • Дивіденди на акції господарських товариств. • Повернення кредитів забудовників та на придбання жила. • Кошти від реалізації безхазяйного майна, спадкового майна.

	<ul style="list-style-type: none"> • 1,5% коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції, на території громад, де знаходиться відповідна ділянка надр (газ, нафта); • 55% коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності. 	<ul style="list-style-type: none"> • Кошти, отримані в процесі здійснення державних закупівель.
--	---	--

4.5. Економетричне моделювання впливу рівня розвитку ОТГ на розвиток регіонів

Розвиток децентралізації, застосування ефективних сучасного комплексу інструментів впливу на саморозвиток районів, дозволяє підвищити продуктивність регіональних ресурсів і їх сукупну економічну ефективність, що обґрунтовується близькістю субнаціональних органів влади до населення й більш високою інформованістю про потреби й проблеми відповідних територій. Крім того, в умовах мобільності трудового й фінансового капіталу, застосування конкурентної моделі розвитку для субнаціонального рівня є стимулом для місцевих органів влади підвищувати якість життя населення й створювати сприятливі умови для ведення бізнесу на відповідних територіях.

Разом з тим, позитивні ефекти децентралізації, що формуються за рахунок своєчасності і підвищення якості прийняття рішень, не відбуваються в автоматичному режимі, вони виникають при реалізації по стратегіях соціально-економічного розвитку територій, забезпеченні відкритості й прозорості процедур прийняття рішень; підвищенні ініціативності й відповідальності за прийняття рішень ускладнюють ситуацію і фактори автономізації та конфронтація інтересів соціально-економічного розвитку окремих територіальних утворень. В таких умовах перспективним напрямком дослідження є оцінка впливу ОТГ на розвиток регіонів в цілому. Запропонований методичний підхід до побудови моделей визначення зв'язку між рівнем розвитку ОТГ та рівнем розвитку

територій заснований на використанні моделей виробничих функцій, таксонометричних розрахунків та кластерного аналізу. Визначимо і охарактеризуємо наступні блоки запропонованого підходу.

Блок 1. У першому блоці здійснюється побудова комплексної оцінки рівня розвитку ОТГ за допомогою таксономічного показника [89]. Необхідність побудови такої оцінки обумовлена багатовекторністю зміни показників рівня розвитку ОТГ, що ускладнює їх аналіз і вимагає представлення у вигляді синтетичної оцінки, яка є результатом згортки індикаторів. Вибір такого методу пояснюється наступним: даний метод не накладає обмежень на вихідну систему ознак (первинна система індикаторів може включати індикатори, що виявляють як позитивний, так і негативний вплив на рівень розвитку ОТГ); у систему індикаторів можуть входити ознаки різної розмірності; значення інтегрального показника змінюються в діапазоні від 0 до 1 і піддаються змістовній інтерпретації.

Показник рівня розвитку розраховується за формулою: $d_i^* = 1 - \frac{c_{i0}}{c_0}$,

де $c_0 = \bar{c}_0 + 2S_0$, $\bar{c}_0 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n c_{i0}$, $S_0 = \frac{1}{n} \sqrt{\sum_{i=1}^n (c_{i0} - \bar{c}_0)^2}$, $c_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (Z_{ij} - Z_{0j})^2}$ – Евклидова відстань між

точками – одиницями (регіонами) і крапкою P_0 , що представляє собою еталон розвитку. Основою для побудови еталона розвитку служить поділ ознак на стимулятори (позитивний вплив) й дестимулятори (негативний вплив). Координати еталона розвитку

визначаються в такий спосіб: $z_{0j} = \begin{cases} \max_i z_{ij}, & \text{если } j \in I \\ \min_i z_{ij}, & \text{если } j \notin I \end{cases}$, де I – множина стимуляторів. Оскільки

ознаки мають різну розмірність, то при формуванні матриці відстаней $C = (d_{io}), i = \overline{1, n}$

здійснюється їх стандартизація: $z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{S_j}$, $S_j = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_{ij} - \bar{x}_j)^2}{n-1}}$. Значення інтегрального

показника змінюються в діапазоні від 0 до 1. Чим ближче значення інтегрального показника до 1, тим вище рівень розвитку ОТГ.

Блок 2. Оцінка ефективності розвитку виробничо-інноваційної системи регіону. Для оцінки ефективності розвитку виробничо-інноваційної системи регіону пропонується використати економетричні моделі виробничих функцій [1–2]. Враховуючи фактор

розвитку інноваційних технологій в якості інструменту моделювання у дослідженні обрано виробничу функцію Кобба-Дугласа. У загальному вигляді модель виробничої функції представимо наступним чином:

$$Y = A \cdot L^{\alpha} \cdot K^{\beta},$$

де α, β – еластичність випуску за факторами; множник A характеризує дію факторів, які не враховані в моделі, зокрема, рівень розвитку інноваційних технологій [89].

Для побудови моделі залежності в якості факторів виробництва в дослідженні використовуються зайняте населення, тис. осіб (L) та капітальні інвестиції, млн. грн. (K). Результативним фактором маємо значення валового регіонального продукту (ВРП), млн. грн. (Y). Побудова моделі виробничої функції включає наступні основні кроки [90]:

Крок 1. Попередній аналіз сукупності. На цьому кроці здійснюється перевірка однорідності сукупності, виключення аномальних спостережень, перевірка даних на мультиколінеарність, уточнення необхідного обсягу ознак.

Відзначимо, що статистична сукупність, яка застосовується для побудови моделі, повинна бути одночасно як досить потужною за обсягом, так і досить однорідною за своїм складом. З одного боку, надійність статистичних оцінок залежить від кількості даних, які використовуються під час розрахунку. З іншого боку, включення в розрахунок додаткових даних може порушити однорідність досліджуваної сукупності, привести до «засмічення» масиву даних. Для оцінки однорідності сукупності й виявлення «виключень» у даних застосовується критерій Смірнова-Грabbса. Даний критерій припускає впорядкування

вибірки $x_{(1)} \leq x_{(2)} \leq \dots \leq x_{(N)}$ й розрахунок її характеристик: $\bar{x} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N x_i$;

$S^2 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2$. Далі послідовно проводиться перевірка вихідної вибірки на

наявність виключень: спочатку перевіряється, чи є виключенням максимального значення ряду. Якщо підтвердиться, що це виключення, то дане значення слід виділити (відкинути) з вибірки й характеристики вибірки перераховуються. Така перевірка проводиться доти поки не підтвердиться гіпотеза H_0 : $x_{(N)}$ не є грубою помилкою. Розрахункове значення критерію Смірнова-Грabbса визначається за формулою:

$$T_{(N)} = \frac{x_{(N)} - \bar{x}}{S}$$

Якщо виконується умова $T_{(N)} < C\alpha$, де $C\alpha$ – критичне значення статистики відповідно до обсягу вибірки й заданого рівня значимості α , то гіпотеза H_0 є вірною. Якщо $T_{(N)} \geq C\alpha$, можна вважати, що $x_{(N)}$ є викидом.

Для перевірки мінімального значення вибірки використовують наступну статистику:

$$T_{(1)} = \frac{\bar{x} - x_{(1)}}{S}, x_{(1)} = \min_i x_{(i)}$$

Якщо гіпотеза H_0 є вірною, то $T_{(1)}$ має такий ж розподіл, що й $T_{(N)}$, тому для перевірки також можна використовувати співвідношення $T_{(N)} < C\alpha$.

Спостереження, яким відповідають екстремальні значення, що є виключеннями згідно з наведеними критеріями, не враховуються у вихідній сукупності.

Отримані статистичні дані перевіряються на наявність статистично значимого зв'язку факторних змінних з результируючим параметром й відсутність ефекту мультиколінеарності у факторній системі, що може привести до істотного погіршення якості моделі. Дослідження отриманих статистичних даних на мультиколінеарність здійснюється за допомогою методу Фаррара-Глобера, який заснований на застосуванні статистичних критеріїв трьох видів: 1) тест χ^2 використовується для дослідження всього масиву незалежних змінних; 2) F -критерій застосовується для тестування зв'язку певної змінної з усіма іншими змінними; 3) t -критерій дозволяє визначити ті змінні, що є колінеарними. Якщо мультиколінеарність відсутня, можна здійснити подальшу оцінку параметрів моделі, тобто здійснюється перехід до третього кроку. Якщо змінні є колінеарними, то можливі два способи побудови моделі: 1) перетворення вихідних змінних у систему головних компонентів, оцінювання регресійної моделі на головних компонентах; 2) застосування при оцінюванні параметрів спеціальних статистичних процедур, які дозволяють підвищити якість моделі в умовах мультиколінеарності факторних змінних.